

ORVOSI KÖNYVTÁRAK MEDICAL LIBRARIES

A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének hivatalos lapja
Official Journal of Hungarian Medical Library Association

2021. 18. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

KÖSZÖNTŐ / EDITORIALS	3
HÍREK / NEWS	4
<i>Az egyetem címerével ellátott kitüntetést adományozott Müller Cecéliának a PTE</i>	4
<i>Cikksorozat az új szerzői jogi törvényről</i>	4
<i>Az NKFI októberben megjelent nyílt tudományokról szóló állásfoglalása</i>	4
<i>A KIFÜ új hírfolyama a NI4OS-Europe</i>	5
<i>Országos Könyvtári Napok 2021</i>	5
<i>Kórházfejlesztés Hódmezővásárhelyen</i>	5
MOKSZ / HMLA	6
<i>Bede Józsefné, Dr. Gracza Tünde, Vizvári Dóra: Éves jelentés a MOKSZ 2020. évi munkájáról</i>	6
<i>Bede Józsefné: A MOKSZ 2020. évi pénzügyi elszámolása</i>	9
BESZÁMOLÓK / REPORTS	10
<i>Koósne Török Erzsébet, Molnár Szilvia, Katona Adrienn: Dr. Virágos Márta a 2021. évi Kosáry Domokos-díjas</i>	10
<i>Besse Péter: Emlékeztető a XX. Országos ODR Konferenciáról</i>	15
<i>Kovács Beatrix: Akadémia Kiadó információs nap (2021.09.29.)</i>	17
<i>Rapp Sándor, Szidun Lászlóné: „Egy a Természettel” Vadászati és Természeti Világkiállítás. Pillanatképek</i>	19
EREDETI KÖZLEMÉNYEK / ORIGINAL ARTICLES	20
<i>Pogányne Dr. Rózsa Gabriella: Könyves egészségügy katonatorvosi szemmel. Könyvtárak a „Der Militärarzt”-ban megjelent közlemények alapján</i>	20
INNEN-ONNAN / FROM HERE AND THERE	35
<i>Somorjai Noémi: Egy felmérés ajánlása az IFLA online kongresszusról</i>	35
<i>Dr. Gracza Tünde: ...”csak ...madártávlatból látom az ifjúságomat”. Thuránszky Tihamérné Gaál Erzsébet portréja a korabeli sajtóban</i>	36
ÉRDEKESSEGEK / CURIOSITIES	42
<i>Orvos Nagy Hanna: Therapets. AR alkalmazás a mentális betegséggel küzdők életminőségének javítására</i>	42
ELMONDOM HÁT MINDENKINEK / SO, TELL IT I WILL TO EVERYONE	47
<i>Gacsályi Tölgyesi Ágnes: Kiadványunk - tényekben, számokban</i>	47
LÉLEK-HÚROK / SOUL STRINGS	50
<i>Brátán Vera: Gyulára „lassan beszökött az Ősz”</i>	50
ÜNNEPI GONDOLATOK / FESTIVE THOUGHT	52
<i>Régi karácsonyok a pécsi orvoskari könyvtárban</i>	52
SZERZŐI ÚTMUTATÓ / INSTRUCTION FOR AUTHORS	53
<i>Az Orvosi Könyvtárak rovatai és azok röviden megfogalmazott tartalmi</i>	53
<i>Az Orvosi Könyvtárakba szánt cikkek tartalmi, formai követelményei</i>	54

Kedves Kolléga! Kedves Olvasó!

2021-ben az EMMI által a MOKSZ-nak nyújtott támogatás lehetővé tette, hogy az előző évhez hasonlóan az Orvosi Könyvtárak 2021. 4-es számát nyomtatva is megjelentethessük és továbbíthassuk Kollégáinknak. A kényelmes kuckóról, puha takaróról, jó meleg teáról kinek-kinek magának kell gondoskodnia, de a tartalmas olvasnivalót íme itt küldjük.

Mi-mindent kínálunk?

Felelevenítjük szövetségünk tavalyi működését. Annyi nehézség – Covid járvány, tagságunk létszámának csökkenése, könyvtárosaink home office-ba szorulása... – ellenére mégis létezzünk és nem is akárhogyan!

Dr. Virágos Márta kolléganőnk szakmai tevékenységét Kosáry Domokos-díjjal ismerték el. Szeretettel gratulálunk Mártának és jó egészséget kívánunk!

Érdekes beszámolók érkeztek különböző rendezvényekről, Besse Péter az ODR konferenciáról küldött összefoglalót, amelyet 20. alkalommal tartottak meg Tatabányán, Kovács Beatrix az Akadémiai Kiadó információs napján járt, Rapp Sándort és Szidun Lászlónét a Vadászati Világkiállításon látottak búvölték el!

Pogányné dr. Rózsa Gabriella a „Der Militärarzt” megjelent évfolyamait vizsgálta át, bennük könyvtárakkal, könyvgyűjteményekkel kapcsolatos információk után kutatott.

Jómagam a Gellért-hegyi Szabadság-szobor modelljéről Thuránszky Tihamérné Gaál Erzsébet röntgenasszisztensről a korabeli újságokban megjelent közléseket fűztem össze. Csak remélni tudom, hogy lesz olyan Kollégánk, aki kiegészíti írásomat!

Néhány szegedi gimnazista AR alkalmazást készített, hogy jobba tegye a mentális betegséggel küzdők életét. Orvos Nagy Hanna készítette a beszámolót erről a nagylelkű ötletről.

Gacsályi Tölgyesi Ágnes szerkesztőtársunk az Orvosi Könyvtárosban 2015 óta megjelent cikkeket vallatta, hogy a rovatok és szerzőink számából vonjon le következtetéseket.

Brátán Vera szívet melengető Gyulán készített őszi képei igazi színes olvasmánnyá varázsolják e számunkat.

A karácsonyi hangulatot a pécsi orvoskari könyvtárosok ünnepségein készített fotókkal szeretnénk megidézni.

Őszintén remélem, hogy mindenki talál az Orvosi Könyvtárak ez évi utolsó számában érdekes, tartalmas olvasnivalót!

Szerkesztőtársaim nevében is Áldott Karácsonyt kívánok!

Dr. Gracza Tünde

A Pécsi Tudományegyetem (PTE) az egyetem címerével ellátott emléktáblát kitüntetés adományozta Müller Cecéliának, mint a jogelőd Pécsi Orvostudományi Egyetemen végzett egykori hallgatónak a koronavírus-járvány elleni védekezésben végzett munkássága elismeréseként. Az országos tisztifőorvos a kitüntetést november 4-én délelőtt vette át a PTE doktoravató ünnepi szenátusi ülésén. Ahogy az indoklásban elhangzott, Müller Cecília, a PTE jogelőd intézményében szerzett tudásanyagot, majd a munkássága során szerzett tapasztalatait az elmúlt időszakban a világjárvány elleni védekezésben kamatoztatta, hazánk lakosainak védelmében, egészségük megőrzéséért. Müller Cecília a köszöntő beszédében meghatódva mondta el: „Hatalmas megtiszteltetés számomra, hogy az Alma Materem ilyen módon ismerte el a munkámat. Bár nem szeretek rangsorolni, de azt gondolom, hogy talán a szívemnek legkedvesebb elismerés ez a kitüntetés.” *Forrás: <http://https://aok.pte.hu/hu/hirek/hir/14416>*

„Az új szerzői jogi törvény a könyvtáraknak is jobb” címmel jelent meg négy részes cikksorozat az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiumának (EKK) honlapján. 2021 nyarán jelentős átalakításon esett át az 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról. Az Európai Unió irányelvekhez és hazai gyakorlati tapasztalatokhoz igazított módosítások a szakértők szerint korszerűbbé, igazságosabbá és a könyvtárak szempontjából is praktikusabban alkalmazhatóvá tették a jogszabályt. Az EKK részéről dr. Aczél-Partos Adrienn és dr. Füzes Barnabás vette alapos vizsgálat alá a törvényt és foglalta össze a könyvtárakat érintő legfontosabb tudnivalókat. Részletesen bemutatták a kutatási célú másolatkészítés témakörét, a magáncélú másolással kapcsolatos tudnivalókat, a kereskedelmi forgalomban nem elérhető művek sokszorosításának kérdéseit, és a könyvtári dokumentumok digitális oktatásban való használatának lehetőségeit. *Forrás: <https://ekk.org.hu/2021/>*

Az NKFI október 15-én a nyílt tudományokról szóló állásfoglalást tett közzé honlapján. Ennek célja, válaszolni a nyílt tudományra vonatkozó közös, szakmai konszenzuson alapuló, a tudomány világában jelenleg zajló paradigmaváltásra. Úgy foglalták össze az Open Science-nek a magyar tudomány érdekeit és fejlődését legjobban szolgáló alapelveit és tevékenységi területeit, hogy az kapcsolódjon a nemzetközi tudománypolitikai szervezetek ajánlásaihoz, valamint az Európai Unió vonatkozó szakpolitikai célkitűzéseivel. *Forrás: <https://nkfi.gov.hu/hivatalrol/strategia-alkotas/open-science>*

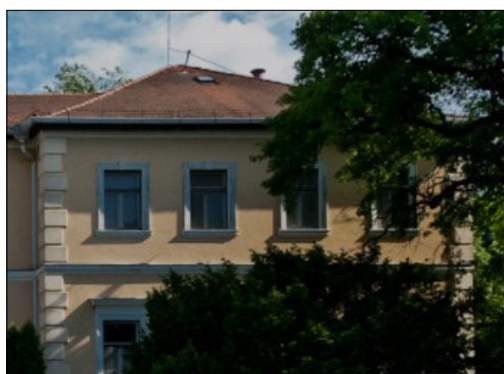
2021. novembere óta a KIFÜ által szerkesztett *NI4OS-Europe hírfolyam*ban szeretnék rendszeresen felhívni a figyelmet a nyílt tudományhoz kapcsolódó nemzetközi trendekre és eseményekre. Néhány példa az elmúlt hetek bejegyzéseiből: Jelentés az egyes országok EOOS-kal kapcsolatos tevékenységéről, Ötrészes előadássorozat a parazita folyóiratokról, Egyenlőség és sokszínűség az open access lehetőségekben [webinar], Elérhető

a 15. Berlin Open Access Conference összefoglalója, Webinar az ERC Starting Grant pályázatokkal kapcsolatban, Elérhető a 2. Nyílt Tudományos Fórum vetítései,], Állásfoglalás a nyílt tudományról, OpenOrgs - intézményi azonosítók egységes kezelése, Kerekasztalbeszélgetés a kutatási adatok metrikáiról, Elérhető a Researcher Mental Health and Well-being Manifesto. A szerkesztők remélik, hogy a szakkönyvtárakban dolgozó kollégáknak segítséget jelent a hírfolyam rendszeres frissítése. Az oldallal kapcsolatban köszönettel fogadnak javaslatokat és visszajelzéseket a ni4os@kifu.hu címen. Forrás: KATALIST

Az Informatikai és Könyvtári Szövetség 2006 óta immár hagyományossá váló októberi eseménye a tartalmában mindig sokféle újdonságot kínáló Országos Könyvtári Napok. 2021-ben a szervezők a megváltozott körülményekre – a könyvtárak gyors alkalmazkodása a pandémias helyzethez, jelentősen bővült az online szolgáltatások köre, erősödött a könyvtárak társadalmi szerepvállalása, a könyvtárosok tudása, helytállása – is tekintettel voltak. Az elmúlt évben a projekt keretében 1248 település 1494 intézményében 4177 eseményre került sor, amelyen 172 468 érdeklődő vett részt. Idén az egyes napokhoz online előadásokat terveztek a témák legjobb szakembereinek közreműködésére számítva. A projekt témakörei: Könyvtárak a járványhelyzetben, Könyvtárak a mentális egészségért, A könyvtárak múltidéző szerepe, Könyvtárak a személyes kapcsolatokért, A könyvtárosok tudásátadó szerepe, Egyensúlyban a természettel.

Forrás: <https://osszefogas.ikszkonyvtarak.hu/>

A vidék legkorszerűbb belgyógyászati osztálya készül el jövő tavaszra a hódmezővásárhelyi kórházban. A térség országgyűlési képviselője Lázár János közölte, a kórházban az eszköz, a humán erőforrás és tavasszal már az épített infrastruktúra is rendelkezésre áll ahhoz, hogy eredményes gyógyító munka folyjon. A kormány a hódmezővásárhelyi kórház fejlesztéséhez, a 3,9 millió eurós uniós forrásból megvalósuló építési beruházáshoz 600 millió forint többlettámogatást nyújtott.

Forrás: <https://www.delmagyar.hu/kozelet/helyi-kozelet/>

Éves jelentés a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége 2020. évi működéséről

Bede Józsefné, Dr. Gracza Tünde, Vizvári Dóra

E-mail: vizvari.dora@okfo.gov.hu

A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége (MOKSZ) 2020. évi eseményeiről, rendezvényeiről, céljairól, eredményeiről, illetve a szervezet tagjainak munkájáról az alábbiakban számolunk be.

A szervezet alakulása

2020-ban a MOKSZ-nak 46 tagdíjat fizető könyvtár volt tagja. Az EMMI Kultúráért Felelős Államtitkárság Könyvtári és Levéltári Főosztálya havi rendszerességgel tartott elektronikus tájékoztatóján Szluka Péter elnök vett részt.

A 46/2020. (III. 16.) Korm. rendelet az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről a MOKSZ 2020. évi terveit felülírta. A könyvtárszakmai változások miatt:

1. A tagkönyvtárak nagy része zárva tartott, de pl. a Magyar Honvédség Egészségügyi Központ Tudományos Könyvtára még akkor is fenntartotta szolgáltatásait, amikor a könyvtárosok az intézmény COVID-laborjában teljesítettek szolgálatot, a munkatársak többsége segítette az oltóközpontok munkáját.
2. Rendezvények tartását nem engedélyezték ezért a 2020 tavaszára tervezett, az EISZ-szel közös országos, nemzetközi konferencia elhalasztásra került.

Az elnökségi tevékenysége

A kapcsolattartás az elnökség tagjai között folyamatos volt, főként telefonon, elektronikus-levelezés és kommunikációs eszköz (skype) útján történt 2020-ban. Két alkalommal tartottunk elnökségi ülést.

Március 3-i ülésünkön a hét elnökségi tag közül 3-an személyesen, négyen skype segítségével, május 13-i ülésünkön egy fő kivételével 6-an személyesen voltak jelen.

Üléseink napirendi pontjai között szerepelt az orvosi/kórházi könyvtárak jövője, a MOKSZ ezzel kapcsolatos feladatai, az elnökség létszámának és feladatainak racionalizálása, a MOKSZ jubiláló tagjainak megünneplése, és a már hagyományosnak számító, évenként megrendezett/megrendezendő konferencia tervezése, szervezése. Első ülésünkön Szluka Péter elnök lemondási szándékáról tájékoztatta a vezetőséget. Azonban a személyi változások megvitatása, illetve a vezetőség átalakítása csak a MOKSZ közgyűlésen történhet. Ennek kényszerű elhalasztása miatt – a 46/2020. (III. 16.) Korm. rendelet hatálybalépése – a vezetőség úgy döntött, hogy a jelenlegi vezetőség a feladatok átcsoportosításával mentesíti

az elnököt a munkaterhek alól. A szervezet képviselését az alapszabály szerint az alelnök is elláthatja, ezért e feladatokat Vizvári Dóra vette át.

Változások a 2019-2022 közötti időszakra megválasztott elnökségben:

- Szluka Péter (elnök, SE Központi Könyvtár – Budapest) feladatait 2020. május 13-tól az alelnök vette át
- Vizvári Dóra (alelnök, 2020. május 13-tól elnöki feladatokkal megbízott alelnök, ÁEEK Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár – Budapest)
- Áncsán Gizella (Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar Könyvtára – Budapest)
- Dr. Gracza Tünde (PTE ETKK Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár – Pécs)
- Kárpáti Zoltánné (Békés Megyei Központi Kórház Orvosi Könyvtár – Gyula)
- Pogányné Dr. Rózsa Gabriella (MH EK Tudományos Könyvtár – Budapest)
- Szemenyeiné Rideg Ágnes (Fejér Megyei Szent György Egyetemi Oktató Kórház Orvosi Könyvtár – Székesfehérvár)

Kommunikációs csatornák

Működik az e-mail címünk: moksz.orvosikonyvtarak@gmail.com, folyamatosan jelen vagyunk a Facebook-on.

A 2019-ben létrehozott kommunikációs, közösségi csatornára/levelezőlistára bárki feliratkozhat, aki információkat, értesítéseket szeretne kapni az orvosi/kórházi könyvtárak mindennapjaival kapcsolatban. A lista fórumának elérhetősége: <https://groups.google.com/forum/#!forum/moksz-kozosseg>

A levelezőlista címe: moksz-kozosseg@googlegroups.com

A MOKSZ önálló honlapja is (www.moksz.org) jól működött, tartalma rendszeresen frissült, felelőse Vizvári Dóra.

Kapcsolattartás szakmai társszervezetekkel

A 2020. évben – ugyan virtuálisan – a „szokásosnak” mondható jó kapcsolatot ápoltuk a többi szakmai társszervezettel. A MOKSZ tagjai több magyar és nemzetközi szakmai szervezet munkájában vesznek részt, így tapasztalataikat rendszeresen megosztották a MOKSZ kommunikációs felületein.

Adminisztráció

A MOKSZ adminisztrációs – gazdasági és dokumentációs – tevékenységét Vizvári Dóra, a könyvelést Fenyvesi Beáta könyvelő látta el 2020-ban is. A gazdasági elszámolás az előző évekhez hasonlóan elektronikus úton történt.

Rendezvényeink

2020. szeptember 3-án 10 órától a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtárában (1088. Budapest, Mikszáth tér 3.) 5 fő személyes jelenlétében – 22 MOKSZ tag meghatalmazásával – Országos Értekezletet tartottunk. 27 „igen” szavazattal, 0 ellenszavazattal és 0 tar-

tózkodással, nyílt szavazással az alábbi határozatok kerültek elfogadásra.

1/2020. (2020.IX.03.) Országos Értekezlet határozata: az Országos Értekezlet Szluka Péter levezető elnök, Pogányné dr. Rózsa Gabriella és Áncsán Gizella jegyzőkönyv hitelesítő tagok, Vizvári Dóra jegyzőkönyvvezető személyét elfogadta.

2/2020 (2020.IX.03.) Országos Értekezlet határozata: az Országos Értekezlet a MOKSZ elnökének 2019. évre vonatkozó beszámolóját elfogadta.

3/2020 (2020.IX.03.) Országos Értekezlet határozata: az Országos Értekezlet a MOKSZ Ellenőrző Bizottságának 2019. évre vonatkozó beszámolóját elfogadta.

Megjelenésünk a szaksajtóban, szakmai előadások

Orvosi Könyvtárak

A 2020. év folyamán négy folyóiratszámmal jelentkező hivatalos kiadványunkról csak pozitív visszajelzések érkeztek. Szakfolyóiratunk szerkesztői: Dr. Gracza Tünde, Kárpáti Zoltánné Tölgyesi Ágnes, Pogányné Dr. Rózsa Gabriella voltak. A közölt cikkek száma: 92 volt.

A lapszámok elérhetőek a MOKSZ weboldalon:

<http://www.moksz.org/kiadvanyok/orvosi-konyvtarak/>

Minden folyóiratszám rendelkezik DOI számmal és feltöltésre kerül a REAL-J-be:

<http://real-j.mtak.hu/6325/>,

elérhető az EPÁ-ban (<http://epa.oszk.hu/>),

kereshető a HUMANUS és MATARKA adatbázisokban.

Kiemelésre érdemes a 2020. évi 4. – jubileumi (jelenlegi szerkesztőcsapatunk 5 éve munkálkodik együtt, 60 éve jelent meg az orvosi szakkönyvtárak kiadványa az Orvosi Könyvtáros) – lapszámunk, amely Kárpáti Zoltánné Tölgyesi Ágnesnek köszönhetően nyomtatásban is megjelent.

2020. évi terveinkből

A 2020. évi felmérésünk alapján megállapított feladataink:

1. Tagkönyvtárak érdekeinek hatékonyabb képviselete.
2. Továbbképzési rendszer kialakítása, fenntartása.
3. Könyvtáros szakmai információszolgáltatás.
4. Szakmai tudásanyagok írása, publikálása.

Nyíregyháza-Pécs-Budapest, 2021. július 16.

A MOKSZ 2020. évi pénzügyi elszámolása

A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének Ellenőrző Bizottsága a szervezet 2019. évi munkáját, céljainak végrehajtását, gazdasági tevékenységeit, eredményeit az Alapszabályban foglaltaknak megfelelően egész évben figyelemmel kísérte, az ellenőrzéseket végrehajtotta.

Megállapítom, hogy a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége a munkáját az Alapszabályban foglaltaknak megfelelően végzi és végezte 2019-ben is (ld. Elnöki beszámoló).

I. NYITÓ ÉS ZÁRÓ TÉTELEK

NYITÓ TÉTELEK 2020. 01. 01.	ZÁRÓ TÉTELEK 2020.12.31.
Bank nyitó egyenleg: 1.082.054,- Ft	Bank záró egyenleg: 875.101,- Ft
Pénztár nyitó egyenleg: 242.703,- Ft	Pénztár záró egyenleg: 144.706,- Ft
	ÖSSZESEN PÉNZKÉSZLET: 1.019.807,-Ft

II. BEVÉTELEK – KIADÁSOK

BEVÉTELEK:	KIADÁSOK:
Tagdíj bevétel: 155.000,-Ft	Egyéb működési ktg.*: 420.580,- Ft
Támogatások:	Bank ktg: 42.276,- Ft
Kamatbevétel: 1,- Ft	
ÖSSZES BEVÉTEL: 155.001,- Ft	ÖSSZES KIADÁS: 459.951,- Ft

* könyvelési díj, utazási ktg., ügyvédi díj

III. PÉNZÜGYI ELSZÁMOLÁS

PÉNZKÉSZLET NÖVEKEDÉS (+)	PÉNZKÉSZLET CSÖKKENÉS (-)
Bank nyitó egyl. 1.082.054,- Ft	Kiadások 459.951,- Ft
Pénztár nyitó egyl. 242.703,- Ft	
Bevételek 155.001,- Ft	
ÖSSZESEN 1.479.758,- Ft	ÖSSZES KIADÁS 459.951,- Ft
 ZÁRÓ PÉNZKÉSZLET 2019. 12. 31.	 1.019.807,- Ft

Nyíregyháza, 2021.július 19.

Bede Józsefné

Dr. Virágos Márta a 2021. évi Kosáry Domokos-díjas**Koósné Török Erzsébet***ny. főigazgató, a Kosáry Domokos-díj Kuratórium elnöke***Molnár Szilvia***könyvtárvezető Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár***Katona Adrienn***a Kosáry Domokos-díj Kuratórium titkára**E-mail: koosne.torok.erszebet@gmail.com*

A gödöllői Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár kezdeményezésére a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem jogelőd intézményének Szenátusa Kosáry Domokos-díjat alapított a könyvtár névadójának, tudományszervező könyvtárigazgatójának tiszteletére a tudós születésének 100. évfordulója alkalmából.

A díj 2013 óta a könyvtári, levéltári munka szervezésében elért kimagasló eredmény, a könyvtár érdekében, a könyvtárügyért kifejtett támogatás, illetve az egyetemtörténeti, agrártörténeti kutatásokban végzett magas szintű tevékenység elismeréseként, a történettudomány területén végzett elkötelezett, kimagasló történész munkáinak megbecsüléseként adományozható egyetemi és egyetemen kívüli személyiségeknek.

Az idei és az előző évben odaítélt Kosáry Domokos-díjakat 2021. július 2-án, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (MATE) Szenátusának tanévzáró ünnepi ülésén vették át a díjazottak Gyuricza Csaba rektortól és Koósné Török Erzsébet ny. főigazgatótól, a Kosáry Domokos-díj Kuratórium elnökétől.

A MATE Szenátus ünnepi ülésén elsőként a 2020. évi Kosáry Domokos-díjasok elismerése került átadásra, mivel a járványügyi helyzet miatt erre az előző évben nem volt lehetőség. A két neves professzor korábban már bemutatásra került a helyi és országos médiában.

A Kuratórium javaslatára az Egyetem Szenátusa 2020-ban Kosáry Domokos-díjat adományozott **dr. Mézes Miklós** tanszékvezető, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja, az Állatbiotechnológiai és Állattudományi Doktori Iskola vezetője részére a tudományos újságírás előmozdításáért, a könyvtár és könyvtárhasználat támogatásáért, valamint a tudományos írások oktatásba történő mihamarabbi bekerüléséért tett erőfeszítése miatt.

Szintén 2020-ban az Egyetem Szenátusa posztumusz Kosáry Domokos-díjat adományozott **dr. M. Csizmadia Béla** (1942–2019) gépészmérnök, professor emeritus, a Magyar Mérnöki Kamara Gépészeti Tagozatának egykori elnöke részére magas szintű, több évtizeden át végzett szakmai, oktatói és tudományos tevékenységének elismeréseként, a Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár törekvéseinek példaértékű támogatásáért, a könyvtári szolgáltatások alakításához hozzájáruló tevékenységéért. A posztumusz díjat fia, M. Csizmadia Gábor vette át

Mézes Miklós elmondja köszönő gondolatait a díj átvétele alkalmából

2021-ben a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Szenátusa a Kosáry Domokos-díjat **dr. Virágos Márta** tudományos főmunkatárs, a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár ny. főigazgatója, az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiumának egykori elnöke részére adományozta több évtizeden át végzett kiemelkedő oktatói és tudományos munkája, a könyvtár- és információs szolgáltatás, a könyvtárosképzés területén elért szakmai eredményei, az egész magyar könyvtárügyért, kiemelten az egyetemi könyvtárakért tett fáradozásai, példaértékű vezetői és közéleti tevékenysége elismeréseként a Kosáry Domokos-díj Kuratórium javaslatára.

Dr. Virágos Márta átveszi az elismerést

Dr. Virágos Márta elhangzott gondolatai a díj átvétele alkalmából:

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy a Kosáry Domokos Kuratórium méltónak tartott a Kosáry Domokos-díjra. Egyben köszönetemet fejezem ki az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiumának a támogató előterjesztésért. Kosáry Domokos névvel történész hallgatóként találkoztam először, neves debreceni professzoraim, Rácz István, Orosz István nagy tisztelettel beszéltek kiváló bibliográfiájáról, melynek kötetait sűrűn tanulmányoztuk szemináriumra vagy vizsgára való felkészüléshez. Személyesen az MTA elnökeként debreceni előadásai alkalmával láthattam, hallhattam.

A magyar könyvtárügy háború utáni állapotával foglalkozó szakemberek többször is megfogalmazták a most Walleshausen Gyulától idézett általános igazságot: “Kosáry kiemelkedő tagja volt annak az eredeti hivatásából kiszorított csapatnak [...] akik – a diktatúra afféle tudós rabszolgáiként – a tudomány iránt elkötelezetten mentették, majd gyűjteményekké rendezték a nemzet pusztuló – kallódó szellemi kincseit, s közben megszervezték, s – a történelem fintoraként – magas szintre emelték a hazai könyvtárügyet.” A Debreceni Egyetemen is több, nemzetközi hírnevű professzor esett áldozatul az akkori politikai viszonyoknak, így például Hankiss János irodalomtudós, vagy Ország László. A “kényszerpihenő” alatt Hankiss az Egyetemi Könyvtár zenei gyűjteményét hozta létre, Ország László pedig az Ország Szótár szerkesztését végezte.

Kosáry Domokos egyetemi könyvtárigazgatóként világosan felismerte, hogy az általa irányított intézménynek tudományos funkciói is vannak, egyértelműen megfogalmazta, hogy azok a szakemberek tudják hitelesen segíteni a kutatómunkát, akik maguk is képesek elmélyedni egy-egy szakterületben, és abban publikálni. Ez a felfogás érvényesül a Debreceni Egyetem Egyetemi Könyvtárában is hosszú évtizedek óta, és maradt az egyik legfontosabb alapértéke a könyvtárnak főigazgatóságom idején is. Fokozottan igaz ez az elv napjainkban, amikor a tudományos kutatások segítése, eredményeinek dokumentálása és hatásának rögzítése a felsőoktatási könyvtárak kiemelt feladatává lépett elő. Az open access, a repositóriumok menedzselése és az átalakuló tudományos publikálási gyakorlat a könyvtárosoktól újfajta tudás és készségek meglétét követelik.

Dr. Virágos Márta beszédét tartja a díj átvétele alkalmából

Fotók: Balázs Gusztáv

Ma is példaértékű Kosáry professzor úrban az egyetemes műveltség egyébiránt örök, és benne újra megtestesült eszménye. És az európai ember, aki olyan természetes módon tudott egyszerre európai lenni és magyar, hogy egyik sem kezdte ki benne a másikat. Mi több, tudta azt, hogy az európaiság is út magyarságunk jobb megismeréséhez. Kosáry Domokos életútjának több szakasza is örök tanulsággal szolgálhat: a jellemerővel párosuló igazi tehetség nem kallódhat, nem kallódik el, hanem nehezülő, nehezebb körülmények között is keresi és megtalálja az élet értelmét, a kiteljesedés lehetőségét.

Végezetül szeretném őszinte elismerésemet kifejezni az Egyetem és a Könyvtár előző és jelenlegi vezetésének, hogy ilyen elkötelezetten ápolják a kiváló tudós és tudományszervező emlékét.

Dr. Virágos Márta bemutatása a díjra történő felterjesztés alapján

Dr. Virágos Márta ny. főigazgató 1974-ben a KLTE Bölcsészettudományi Karán szerzett történelem-francia szakos középiskolai tanári oklevelet. 2018-tól a Debreceni Orvostudományi Egyetem Központi Kenézy Könyvtárának igazgatója, majd 2001. január 1-től az integrált Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárának (DEENK) első főigazgatója nyugdíjazásáig.

1995-ben könyvtártudományi és informatikai tárgyú értekezésével PhD fokozatot, 1998-ban a KLTE Közgazdasági és Üzleti Tudományok Intézetében angol nyelvű magiszteri fokozatot szerzett.

Szakmai-tudományos munkájának fő területe a könyvtármenedzsment, a könyvtárépítéssel, a kutatás-és információmenedzsment. Nevéhez fűződik az Egyetemi és Nemzeti Könyvtár egységes integrált hálózatának kiépítése, az egyetem Publikációs adatbázisának és Elektronikus Archívumának kifejlesztése. Kezdeményezésére és elnökletével alakult meg a magyarországi felsőoktatási intézmények nyílt hozzáférésű repozitóriumának szövetsége, a HUNOR (HUNGarian Open Repositories). Főigazgatósága alatt a DEENK és az Egyetem számos pályázatában (OTKA, HEFOP, TIOP, TAMOP, TEMPUS, COAR, European Travel, OpenAIRE, HURO) közreműködött tagként, témavezetőként és koordinátorként. 2011-ben a DEENK az országban elsőként nyerte el a Minősített Könyvtár megtisztelő címet.

Szakértője a könyvtári informatika területének. 2002-től 2010-ig részt vett a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtári Bizottság munkájában. 2006 és 2014 között az Informatikai és Könyvtári Szövetség alelnöke, 2004-től 2014-ig az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiumának elnöki tisztségét töltötte be. Mint a Magyar Rektori Konferencia Könyvtári Albizottságának elnöke aktívan képviselte a felsőoktatási könyvtárak érdekeit a felsőoktatási fejlesztésekben. 2014-ben felkérést kapott az Országos Könyvtári Kuratórium tagságára.

Több hazai és nemzetközi fórum tagjaként – EAHIL (European Association of Health Information Libraries), LIBER (Ligue de l'Association des Bibliothèques Européennes de Recherche), COAR (Coalition of Open Access Repositories) – végzett és végez elnökségi és könyvtártudományi tevékenységet.

A Debreceni Egyetem Informatikai Karán magyar és angol nyelven könyvtár és informatika tantárgyat oktat, speciálkollégiumot vezet. Az Informatikai Doktori iskolában témavezető. Számos hazai és külföldi szakmai fórumon, egyetemen tartott és tart előadást. A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás folyóiratnak hosszú éveken keresztül tanácsadója. Jelenleg két folyóirat, a Debreceni Szemle és a GERUNDIUM Egyetemtörténeti folyóirat szerkesztőbizottsági tagja.

Számos hazai és nemzetközi konferencia szervezőbizottságának tagja és elnöke. Publikációs tevékenységét 1978-ban kezdte, azóta folyamatosan jelennek meg cikkei magyar és külföldi szaklapokban. Három önálló kötete jelent meg, mely a tudományos kutatás módszertanát, illetve a könyvtárépítés témáját öleli fel.

Legfontosabb elismerései: Kiváló Munkáért elismerés (1988), Könyvtárügyért kitüntetés (Informatikai és Könyvtári Szövetség, 2007), Szinnyi József-díj (2008), Debreceni Egyetemért Emlékérem (2010), Pro Auditoribus Universitates Debreceniensis-díj (2011), Tankó Béla Különdíj (2012), Magyar Érdemrend Lovagkereszt polgári tagozata (2015), Csúry István Emlékérem (2016).

Kosáry Domokos (1913-2007) az MTA rendes tagja és jeles, nagy tekintélyű elnöke, Széchenyi-nagydíjas történész, a hazai és a nemzetközi tudományos élet és közélet kiemelkedő személyisége. Mellőzöttségének időszakában Kosáry Domokos meghatározó egyénisége volt az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának, ahol 1952 októberétől 1957. őszi letartóztatásáig dolgozott. Előbb könyvtárosként, majd igazgatóként elévülhetetlen érdemei vannak a Központi Könyvtár létrehozásának szakmai megalapozásában a szakszerű állománygyarapítás, a bibliográfiai és tudományos tevékenység, a széles körű kiadványcsere megszervezése, a küldő kapcsolatok kiépítése révén. Az Agrártörténeti Munkabizottság, az Agrártörténeti Szemle és számos könyvtári kiadványsorozat elindítása, országos szakmai rendezvények kezdeményezése is nevéhez kötődik. Célul tűzte ki, hogy a közgyűjtemény „határozott arculatú, gödöllői székhelyű, valóban központi jellegű, tudományos színvonalú, olyan könyvtárrá fejlődjék, mely az egyetemen belül és a többi tudományos könyvtár sorában hiánytalanul be tudja tölteni az őt megillető helyet [...]” – kiemelés Kosáry Domokos 1955. szeptember 10-én kelt tájékoztatójából.

Kosáry Domokost 1995-ben a Gödöllői Agrártudományi Egyetem (a MATE jogelőd intézménye) díszpolgárrá fogadta. A tizenkét éve nevét viselő Könyvtár főbejáratánál található emléktáblán máig érvényes gondolata olvasható: „Az alkalom fel nem ismerésén, a tévedésen, a bizonytalanságon a legjobb szándék sem segít [...] A reális szem, a döntés és határozott cselekvés képessége viszont, akár kockázatvállalás, akár kompromisszum van soron, meg tudja sokszorozni az erőt.” - Kosáry Domokos, 1983.

Kosáry Domokos-díj

A Kosáry Domokos-díj zöld színű háttérrel 235x235 mm keretdobozban elhelyezett, egyoldalas, bronzból készült, 97 mm átmérőjű érem, mely Csikai Márta Munkácsy-díjas szobrász alkotása.

Emlékeztető a XX. Országos ODR Konferenciáról

Időpont: 2021. október 18.

Helyszín: József Attila Megyei és Városi Könyvtár, Tatabánya

Besse Péter

PTE EGTK Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár

E-mail: besse.peter@lib.pte.hu

A konferencia első részében előadások hangzottak el.

1. Múlt és jövő az Országos Dokumentumellátási Rendszerben

(Rostás Norbert, könyvtári referens – EMMI Könyvtári és Levéltári Főosztály; Szóllás Péter, főosztályvezető – EMMI Könyvtári és Levéltári Főosztály)

- Sok könyvtárban probléma, hogy nincs elég pénz állománygyarapítási célokra.
- Az elmúlt 20 évben 2 milliárd ODR támogatás került kifizetésre.
- Sok olvasó közösségi térként használja a könyvtárat.
- Jogszába írja elő az ODR működtetését.
- A tavalyi évben (pandémia alatt) gond nélkül át tudtunk állni a digitális szolgáltatásra.
- Fontos cél az adatbázisok elérésnek biztosítása.
- Az elektronikus igényeket elektronikusan biztosítsuk (ne papír formátumban).

2. MOKKA – ODR 2001-2021: visszatekintő az elmúlt két évtizedre

(Sándor Ákos, osztályvezető – SZTE Klebelsberg Könyvtár)

- 1990-es években indult az OSZKÁR (Magyar Műszaki Könyvtárak Osztott Katalogizálási Rendszere).
- VOCAL - a Corvina könyvtárak osztott katalogizálási rendszere (közös katalógus; 21 tagkönyvtár).
- Számos könyvtár kapcsolódott a MOKKA-hoz.

MOKKA 1.0

- 2001-ben indult
- 2003-ban újabb 15 könyvtár csatlakozott
- 2006-ban MOKKA-R tagozat
- Jövőkép: kb. 100-ra nő a tagkönyvtárak száma
- MOKKA és NPA fúziója: A MOKKA kiterjed a periodikák adataira is.

MOKKA 2.0:

- 2012-ben jelent meg egy cikk a TMT-ben, amely a MOKKA-ODR működését írja le.
- A MOKKA backend szerver az OSZK-ban, az ODR backend szerver Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárban található (földrajzilag).

3. Könyvtárközi kölcsönzés a digitális korban: az ODR nem vész el, csak átalakul (Czoboly Miklós, ügyvezető – Monguz Kft.; Kecskeméti Gergely, fősztályvezető – Információ- és Tartalomszolgáltatási Főosztály, Országos Széchényi Könyvtár)

- MOKKA-ODR külön szálon futott.
- A könyvtárak 1 helyre küldik az adatokat és a 2 rendszer (MOKKA-ODR) között folyamatos az oda-vissza szinkronizáció.
- Évente 6 millió Ft az ODR karbantartása.
- Egy helyre költözik a szerver 2021. novemberétől.
- Architektúra és az üzemeltetés megújulása várható hamarosan.
- odrsegitseg@odrportal.hu (Help Desk)
- Hibajegyek kezelését az OSZK fogja végezni
- Tervezett egy adategyeztetés az ODR könyvtárakkal

4. Könyvtárközi kölcsönzés a Széchenyi Egyetem Könyvtárában (Tóth Zsófia, könyvtáros – Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár)

- Az új könyvtári épület 10 éve készült el, mintegy 4500 m²-en, 250 számítógépes munkaállomással.
- A Minősített Könyvtár címet 2017-ben nyerték el.
- 2010-től ODR tagkönyvtárrá vált.
- 2016-ban volt a legtöbb ODR teljesítés (kapott + küldött kérés) (több, mint 600).
- A pandémia idején nagymértékben csökkent a kérések száma (-30%). Inkább digitális kérések érkeztek be.
- A Pekár Mihály Orvosi-és Élettudományi Szakkönyvtár az elsődleges orvosi témájú könyvtárközi kérések teljesítője.

A nap második felében a házigazda könyvtár részletes bemutatására került sor.

(Fotó: Besse Péter)

Akadémiai Kiadó információs nap (2021.09.29.)

Kovács Beatrix

OKFŐ Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár

E-mail: kovacs.beatrix@okfo.gov.hu

Az MTA Könyvtár és Információs Központ Konferenciatermében Kalydy Dóra főigazgatóhelyettes köszöntötte a helyszínen lévőköt és az online csatlakozókat. 55-en hallgattuk az előadásokat online, a Zoomon keresztül. Kiemelte, hogy másfél év után, ma először köszönhetnek „élőben” egy kiadót és először szervezték meg az EISZ-szel közösen egyszerre személyes és online térben a szakmai rendezvényt. Az Akadémia Kiadó szolgáltatásait veszik legtöbbször igénybe a felhasználóik közül, ezért is ők az első meghívottak.

Réffy Balázs, a kiadó főigazgatója köszöntőjében arról is beszélt, hogy két év óta először van rajta nyakkendő, mert ez a nap ünnep neki és a kiadónak is. Röviden bemutatta kollégáit, akik a portfóliókat prezentálják.

Böhm Gabriella, a folyóirat-kiadásért felelős vezető összefoglalta a megjelentetett folyóiratok legfontosabb paramétereit (számuk, szakterületi-, nyelvi bontásuk, indexeltségük). Kiemelte, hogy folyóirataiknak folyamatosan nő az IF számuk, a Journal Behavioral Addictions folyóiraté pl. 6,756 (2020). Felsorolta az olvasóknak, szerzőknek és előfizető intézményeknek nyújtott szolgáltatásaikat. Az olvasók pl. szabadon elérhetik a nem előfizetett cikkek kivonatait és hivatkozásait. Bármely cikkre vonatkozó hivatkozásokat letölthetik választott formátumban. Cikkajánlót láthatnak hasonló témában. A szerzőknek online cikkbenyújtó és bírálati rendszer, online korrektúrafelület áll rendelkezésükre. Előfizetői intézményeknek „Account Management System” felületet biztosítanak igény szerinti kimutatásokkal. A terjesztési modelleknél kiemelte, hogy a források megteremtésében, milyen nagy szerepe van az EISZ-nek. Grafikonon mutatta be, hogy milyen dinamikusán nőtt évek alatt a tisztán OA folyóirataik száma. Míg 2018-ban az összes cikk közül a tisztán OA cikkek aránya 27% volt, addig 2021 első és második negyedében már 60%. Ebből az EISZ támogatott cikkek aránya 2018-ban 4%, 2021-ben már 70%. A magyar szerzők egyre többet publikálnak OA cikket az EISZ támogatásával.

Vajda Lőrinc, könyvkiadásért felelős vezető a MeRSZ-et mutatta be. Beszélt arról, hogy tudományos műveket, szakkönyveket, jegyzeteket adnak ki elektronikus formában, teljes szöveggel, xml/html formátumban, beágyazott multimédiás tartalmakkal, kereshető, jegyzetelhető, hivatkozható formában, azonosítóval, reszponzív megjelenítéssel, IP alapon és távoli eléréssel. Elsősorban az egyetemi hallgatóság használja a MeRSZ-et. Felmerült kérdésként, hogy hogyan lehet rá hivatkozni, mert nincs oldalszám. Miután ezek a művek csak ritkán, vagy egyáltalán nem lesznek kiadva nyomtatásban, nincs oldalszámuk, de lehet rájuk hivatkozni a megadott url címükkel. Jelenleg 800 kötet tartozik a kiadó online könyvtárába. A tartalmak kisebb darabokra szabdalva jelennek meg a felületen. Külön-külön azonosítóval, url címmel. Több mint 80 ezer aktív felhasználójuk van. A pandémia alatt 2020

márciusában megnyitották a MeRSZ-et; a vetített grafikán látható volt, hogy megugrott a használók száma. A publikációs platform a szerzőknek és kiadóknak egyaránt nyújt előnyöket. Szerzőknek kiadói szolgáltatást, gyors megjelentetést, frissítést ajánl. Megnyitják más kiadóknak is a MeRSZ-et, pl. gyártástámogatást nyújtva.

Beszélt a jövőbeli tervekről is. Fejlesztik a keresést, a szerzői fiókot naprakész adatokkal töltik fel, fejezetszintű DOI-kat hoznak létre, közvetlenül adják át az adatokat az MTMT-be. Ehhez kérik a segítséget az MTA Könyvtárától.

Gál Zoltán termékfejlesztési igazgató szótárszolgáltatásaik újdonságairól számolt be. Bővült a digitálisan jól értelmezhető szótár kínálatuk: 2021-ben angol, latin, szlovén, 2022-ben finn, szerb, kínai és újjörög szótárt jelentetnek meg. Kérdésre válaszolva elmondta, hogy csak csomagban lehet előfizetni a szótárakra. Megújult a szotar.net applikációjuk. API-n keresztül beépülhet az MS Office-ba, online nyelvvizsga felületébe, jogtárba.

Tavaly és idén is használták a digitális szótáraikat az online nyelvvizsgákon. A pandémia alatt megnőtt a használatuk az EISZ-en keresztül előfizetőknek. Az eduID-n keresztül több megtekintés volt az utolsó 6 negyedévben, mint az előzőekben.

Minden előadás után kérdéseket lehetett feltenni, de az online hallgatókhoz nem nagyon jutott el a hang. Megígérték, hogy az előadásokat megküldik a regisztráltaknak.

Akadémiai Kiadó információs nap

ELEKTRONIKUS INFORMÁCIÓSZOLGÁLTATÁS
NEMZETI PROGRAM

Az MTA Könyvtár és Információs Központ és az Akadémiai Kiadó
tisztelettel meghívja Önt az EISZ Nemzeti Program
szervezésében megrendezendő információs napra

Helyszín: **MTA Könyvtár és Információs Központ**
1051 Budapest, Arany János utca 1. Konferenciaterem
Időpont: **2021. szeptember 29. (szerda) 10:00–11:45**
Helyszíni regisztráció 9:30-tól

PROGRAM

10.00	Köszöntő <i>Kalydy Dóra</i> , MTA KIK általános főigazgató-helyettes és <i>Réffy Balázs</i> , az Akadémiai Kiadó vezérigazgatója
10.05	Megőrzött értékek, megújított szolgáltatások – folyóirataink az EISZ kínálatában <i>Böhm Gabriella</i> , folyóirat-kiadási vezető
10.25	Kérdések
10.35	Nem az oldal teszi a könyvet – MeRSZ a pandémián innen és túl <i>Vajda Lőrinc</i> , könyvkiadási vezető
10.55	Kérdések
11.05	Sokszínű tartalom és forma – új adatbázisok, új megoldások a Szotar.neten <i>Gál Zoltán</i> , termékfejlesztési igazgató
11.25	Kérdések
11.35	Játék
11.45	Ebéd

*A rendezvény kizárólag érvényes védettségi igazolvánnyal látogatható,
amit munkatársaink a belépéskor ellenőriznek!
Szeretettel várunk minden érdeklődőt!*

REGISZTRÁCIÓ
https://docs.google.com/forms/d/1awms3A5zOV6h3_G0eykaQZCSd31un1HCzZBJxw_RRI/edit?ts=6124c228

„Egy a Természettel” Vadászati és Természeti Világkiállítás Pillanatképek

A fotókat készítették: Rapp Sándor és Szidun Lászlóné

E-mail: szidun.ildiko@lib.pte.hu

Könyves egészségügy katonai szemmel
Könyvtárak a „Der Militärarzt”-ban megjelent közlemények alapján
Pogányné Dr. Rózsa Gabriella

MH EK Tudományos Könyvtár
E-mail: prg1971.05.29@gmail.com

Absztrakt

A Der Militärarzt 1867 és 1918 között jelent meg a Wiener Medizinische Wochenschrift melléklapjaként és volt az Osztrák-Magyar Monarchia katonai szakfolyóirata. Jelen tanulmány a folyóiratban megjelent könyvtári (és könyves) vonatkozású közleményeket vizsgálja, valamint azt, hogy milyen típusú gyűjtemények, illetve hogyan jelennek meg a kiadványban.

Kulcsszavak

Könyvtártörténet – katonai egészségügy története

Abstract

The “Der Militärarzt” (1867-1918) was published as the supplement of “Wiener Medizinische Wochenschrift” and was the special journal for military medicine in German language in the Austro-Hungarian Monarchy. This treaty is about the publications in connection with libraries (and books), what for book collections and in which context they were presented in the articles of the journal.

Keywords

History of libraries – history of military health care

Az Osztrák-Magyar Monarchia német nyelvű katonai szaklapja volt 1867 és 1918 között a Der Militärarzt, amely szervezetileg nem, de hivatásában, tartalmában mindenképpen a közös hadsereghez kötődő periodikum volt. A lap elsősorban a hazai és külföldi katonai egészségügy szervezeti, szervezési jogi és elvi alapjai mellett a tábori egészségügyi szolgáltatási rendszer praktikumáról, a katonai kórházakban folyó gyógyító munkáról közölt dolgozatokat. De számos tanulmány foglalkozott a katonai egészségügy Monarchia-beli és külföldi ágenseivel, eseményeivel, leszárt a közelmúlt háborúinak katonai tapasztalatait, valamint megemlékezett e terület történetének fontos momentumairól, azontúl pedig, hogy tájékoztatta szakmai közösségét, publikációs teret, illetve a szakmai diskurzus színterét is biztosította a birodalom közös és a nemzeti hadseregeinek doktorai számára.

A kiadvány a Wiener Medizinische Wochenschrift mellékleteként látott napvilágot, és kezdetben Internationales Organ für das gesammte Sanitätswesen der Armeen, utóbb Zeitschrift für das gesammte Sanitätswesen der Armeen alcímen látott napvilágot.[1] (A hadse-

regtől való formális függetlenség tekintetében a Militärorzt hasonlít magyarországi, illetve a magyar királyi honvédségi „testvérlapjára”, az 1888 óta megjelenő Honvédorvos első, 1888 és 1914 közötti korszakára.) Mindazonáltal nem sokkal a folyóirat útjára indítása után felvetődött annak igénye, hogy a Monarchia katonáorvosai számára saját, „igazi” katonáorvosi szaklapra lenne szükség, amely nem kötődne hivatásuk civil gyakorlóinak orgánumához.[2] A terv azonban csak annyiban valósult meg, hogy 1872-től a Militärorztot főlapjától függetlenül is elkezdtek forgalmazni.[3]

A szakfolyóirat indulásától kezdődően egészen 1914-ig stabil rendben és rovatbeosztással jelent meg, láthatóan alapvetően mindig volt elegendő tartalom és anyagi alap is a füzetek számára. A Nagy Háború azonban magától értetődően hozott tartalmi változásokat a Militärorzt életében. Egyre nagyobb szerepet kapott a tábori egészségügyi ellátás, az elsősegély, a betegszállítás és a gyógyítás rögtönzött megoldásainak, eszközeinek ismertetése, a hadi orvosi és tábori sebészeti konferenciák, képzések előadásainak összefoglalása; de új témaként jelentkezett a tartalékos doktorok besorozása, vezénylése[4], a helytállásukért nekik odaítélt kitüntetések közhírré tétele, illetve szomorú híradásként az 1914. évi október 3-ai számtól kezdődően orvosok és az egészségügyi alakulatok tagjainak veszteséglistái.[5] A hadi helyzet súlyosbodásával pedig egyre gyakrabban szólt bele a háborús cenzúra a közlésre szánt írásokba, számos esetben a publikációknak csak töredékrésze maradt meg, ezért döntött úgy a Wiener Medizinische Wochenschrift, hogy a kínos és szigorú cenzúra-rendelkezések miatt nem lehetséges, illetve nincsen értelme a melléklapja további megjelentetésének. A Wiener Medizinische Wochenschrift egyik 1919-es füzetében Salomon Kirchenberger nyugállományú vezértörzsorvos, aki a Militärorztnak majdhogynem „házi szerzője” volt Das Ende des österreichisch-ungarischen Militär-sanitätswesens című írásában[6] a Monarchia felbomlása utáni helyzetet értékelve kimondta: „az osztrák-magyar katonáegészségügy már a múlt része”, így vált ezen orgánum a katonai és a katonáorvosi-szaksajtó történetének izgalmas fejezetévé.

Jelen dolgozat a folyóiratban közzétett könyvtári vonatkozású közleményeket veszi górcső alá azzal a céllal, hogy képet kaphassunk a korabeli könyvtári világ azon szegmenséről, amelyet a Militärorzt olvasói szakmájukhoz kötődően az 1867 és 1917 közötti folyóiratfüzetek alapján megismerhettek. (Az 1918-as esztendő negligálása ezen évfolyam elérhetetlenségével magyarázható. A kiadvány 1917. évi október 27-ei, 11. száma az utolsó, amely közgyűjteményben dokumentálhatóan elérhető, így ma már digitális formában is kutatható. Az 1918-as évfolyamról csak közvetett forrásokat találtam: az Österreichische Nationalbibliothek katalógusában, ahol a Nagy Háború utolsó évéből származó példányokra való közlés sem található, csak az, hogy a kiadvány ebben az esztendőben még megjelent. A főlap, a Wiener Medizinische Wochenschrift 1918-as kötetében a Militärorzt mint melléklap mindösszesen tíz valóban közreadott számának csatolására vonatkozó hirdetés olvasható, az utolsó alkalommal az 1918. november 23-ai füzetben. Kutatásaim során hazai könyvtárban sem találtam nyomát a szakfolyóirat 1918-as számai meglétének.)

Könyvismertetések

A szakfolyóiratoknak mindenkori feladata, hogy felhívják szakmai közösségük figyelmét a legújabb irodalomra, így Militärraztnak is megjelenése egésze alatt rendszeres rovata volt a „Militärärztliche Literatur”.

A porosz-francia háborúval kapcsolatos megfigyelői jelentések egyikét ismertette a folyóirat, amelyben a segélyszervezetek békeidei és háborús mozgósítás alatti feladatait vette számba. Ezek között kiemelt szerepe volt a mozgósítás idejére megnövekedett katonaeorvos-szükséglet kielégítése érdekében a táborig és rekonstrukív sebészeti, általános hadiorvosi és járványügyi képzéseknek. A párizsi központi segélyegylet kétéves képzésének lezárásaként a jelölteknek meghatározott témájú záródolgozatot kellett készíteniük, amelyek a katonaeorvosi iskola könyvtárának egyik alaprétegét, jelentős különgyűjteményét képezik.[7] A háborúval kapcsolatos írások között olvasható a Bécsi Orvosi Egylet (Aerztlicher Verein in Wien) 1873. december 17-ei és 29-ei előadásainak ismertetése, ahol a kórházvonatokról szólva elhangzott, hogy a francia betegszállítóvonatok felszereléséhez az orvosi műszerek, gyógyszerkészlet, hordágyak, fürdőkádkak, stb. mellett a szakkönyvtár is hozzá tartozott.[8]

Az 1873-as bécsi világkiállítás egészségügyi pavilonjáról készült cikkben pedig a kiállított szakkönyv-gyűjteménnyel kapcsolatosan említette a csak monogramjával megjelölt porosz törzsorvos, hogy kevés benne a német irodalom.[9]

A lap recenzió rovatában jelent meg ismertetés a porosz hadügyminisztérium katonaeorvosügyügyi osztályának könyvsorozatáról, melynek egyik tomusa a washingtoni Army Medical Museum 170.000 kötetes könyvtáráról nyilatkozik superlativusokban. Az ismertetésből azt is megtudhatjuk, hogy a gyűjtemény szótárkatalógusa John Shaw Billingsnek köszönhető[10], aki 1862-ben lett az amerikai hadsereg katonadoktora és orvosi szolgálata után 1865-ben az egészségügyi főnök könyvtárának őre, 1883-tól pedig a katonaeorvosi múzeum kurátora. De eredeti hivatását sem hanyagolta el, ezt bizonyítja, hogy több egyetem is díszdoktorává avatta, többek között 1902-ben a budapesti is. A nekrológ szerint Billings 1895-ben vonult nyugállományba, a következő esztendőől pedig a new yorki új városi könyvtár igazgatója lett.[11]

A külföldi lapszemlék között már a Nagy Háború idején olvashatták a hadsereg orvosai a The Military Surgeonból egy bizonyos Raison doktor írását a kórházhajókról, és a hadiorvoslás sikerének előfeltételei közül sem maradhat ki a megfelelő szakirodalmi háttérrel nyújtó szakkönyvtár.[12]

Katonaeorvosi szakkönyvtár-elmélet

A katonaeorvosi szakirodalmi erudíció kapcsán ki kell azonban térni azokra az írásokra is, amelyek nem valamely konkrét gyűjteményről, hanem az ügyről magáról szólnak.

1873-ból származik a Militärärztliche Bibliotheken und Lesezirkel[13] című közlemény, amely a katonaeorvosügy fejlesztésének alapjaként az általános orvosi szakirodalomban való jártasság mellett az utolsó háborúk katonaeorvosi tapasztalatainak megismerését emeli

ki. Ehhez azonban a legújabb szakkönyveknek és szakfolyóiratoknak rendelkezésre kell állniuk a katonaorvosok számára, ezek ára és mennyisége pedig már akkor is túlnőtt az anyagi erőforrásokon, könyvgyűjtői lehetőségeken. A nevét elhallgató szerző ezért arra buzdítja az ezen kérdésben felelős szakmai irányítókat, személyeket és grémiumokat egyaránt, hogy térjenek vissza a korábban már kialakított, de sajnos azóta kiüresedett gyakorlathoz, ahhoz, amelyet báró Anton Csorich von Monte Creto hadügyminiszter 1850-es rendelete alapozott meg. Így szól a rendelet vonatkozó része: „kívánatos, hogy minden helyőrségi kórházban könyvtár alapíttassék, melyben a szükséges tudományos kézikönyvek és orvosi tankönyvek rendelkezésre állnak az alacsonyabb katonaorvosi rangokban szolgálók részére. Ennek biztosítására és a könyvtárak alapítására 100 Gulden, a következő években pedig az újonnan megjelent orvosi-sebészeti művek, szakfolyóiratok, oktatási anyagok, taneszközök és orvosi előírások megvásárlására évi 40 Gulden fordíttassék. A beszerzendő kiadványokat a hadsereg katonaorvosi vezetése határozza meg, a gyűjteményekről a kórházak vezető orvosa készít(tes)en jegyzéket.”[14] Mindazonáltal a hadügyminiszteri elgondolás eleve is csak a helyőrségi kórházak könyvtárainról gondoskodott, a hivatkozott programadó cikk pedig minden olyan laktanyában ajánlja katonaorvosi szakbibliotéka alapítását, ahol katonaegészségügyi szolgálat működik, így a csak átmeneti időre oda vezényelt doktorok számára, akár kölcsönzésre is rendelkezésre állanának a megfelelő szakkönyvek és szakfolyóiratok.

A másik fontos elméleti alapvetés, illetve ehhez kötődően gyakorlati útmutatás (Franz) Hermann Frölich drezdai törzsorvos írása. Frölich a korabeli katonaorvoslás kérdései mellett határozott literátor tudományos érdeklődést is mutatott; egyrészt diszciplínája tudománytörténete érdekelte, másrészt pedig a kutatás könyvtári háttere, így több tanulmánya jelent meg e tárgyban a Militärorzt hasábjain. A hadi sebészet történetéből dolgoz fel egy korai és érdekes fejezetet: Hieronymus Braunschweig munkáját ismerteti a lőtt sebekekről. Az ősnyomtatvány német könyvtári lelőhelyeit is megemlíti a szerző (jenai, berlini és lipcsei egyetemi könyvtár, illetve 1497-ből származó két változat is megtalálható a müncheni orvosegylet bibliotékájában).[15] 1875-ben az ókori katonaorvoslás kutatásához tett közzé áttekintő szakirodalmi kalauzt, amelyben ismét megadta érdeklődő kollégái számára a ritka szakmai kiadványok lelőhelyét, így a téma kutatói rögtön azt is megtudták a közleményekből, hogy kéréseikkel, kérdéseikkel melyik német intézményhez fordulhatnak, pl. lipcsei egyetemi bibliotékához és a drezdai udvari vagy orvosi (Landes-Medicinal-Collegium) könyvtárához.[16]

Frölich doktor, a szász hadügyminisztérium katonaegészségügyi osztályának munkatársa történeti és könyves erudíciójának bizonyítéka a fentiek mellett az a három részben közölt tanulmánya[17], amelyben az ókori egyiptomi orvosi „könyvtár”-aktól kezdve ad áttekintést az orvosi szakbibliotékák történetéről a XVIII. századig, amikor az első katonaorvosi kurzusok, illetve akadémiák megszerveződtek, amelyek ezen szakterület nyilvános könyvtárai gyökerének tekinthetők. Könyvtáros szemmel azonban a dolgozat igazi értéket nem a rövid történeti összefoglalás adja, hanem azok a könyvtárelméleti megfontolások és praktikus tanácsok, amelyek a katonaorvosi szakkönyvtárak kezelőinek adnak támpontot feladatuk elvégzéséhez, hiszen ők akadémiájuk, kórházuk vagy szakmai szervezetük ezzel

a tevékenységgel megbízott doktorai és nem képzett könyvtárosok. Érdemes tehát gondolatait a mai (katona)orvosi könyvtárosok számára is közkinccsé tenni, és javaslatait megfontolni.

Első „törvénye” a megfelelően körülhatárolt, speciális gyűjtőkörrel kapcsolatos: csak a kizárólag vagy nagyrészt katonaeorvosi tartalmak beszerzése a kívánatos, hiszen „a könyvnek nevezett tárgyak terv és kritika nélküli harácsolása túlzott gyarapodást eredményez a könyvtárban, ami úgy a működést, mind az elhelyezést nehézkessé teszi”. A könyvtár alapításával, működtetésével kapcsolatban a következőket emeli ki a szerző: a téka fenntartásához egyrészt az illetékes katonaeorvosi hatóságot/szervezetet is meg kell győzni, illetve a leendő könyvtárhasználó orvosokat, hogy évente keresetük 1/600 részét erre a célra szánják. Erről és a leendő könyvtáros személyéről írásban szavazást kell tartani. Mindazonáltal „nem akármelyik orvos alkalmas könyvtárosnak”, hiszen a könyvtár kezelőjének elsősorban saját szakterületéhez, a könyvtártudományhoz kell értenie, legyen járatos ezen felül a szakirodalomban, sőt magának is író embernek kell lennie és megfelelő irodalmi/tudósi kapcsolatokkal rendelkeznie, illetve szoros együttműködésben kell állnia más könyvtárakkal és a jelentős szakfolyóiratok szerkesztőseivel. Rangja, habitusa és szaktudása okán álljon köztisztviselőként tisztársai előtt, szerénysége pedig tegye alkalmassá ezen szolgálatra, amelyben a könyvtár kihasználtságát emelendő elébe megy minden olvasói igénynek. Különösen a fiatal kollégák szakirodalom-ismeretének gyarapításában vannak komoly feladatai. „Így válik egy nyilvános (katonaorvosi) könyvtár a szellemi/tudományos fejlődés hasznos és látogatott alma materévé.”

A leendő könyvtáros, könyvtártudományi stúdiumai után – ez akkoriban leginkább a bibliológiai és könyvtártani könyvekben való elmélyedést jelentette –, készítsen részletes tervet a téka alapítására, a beszerzésre, a működésre, elhelyezésre, a beosztott személyzetre, a szabályzatokra és a költségekre vonatkozóan. Dr. Frölich meglátása szerint kisebb, néhány polcon elhelyezhető szakkönyvtárakat a lazarettekben, kisebb katonai kórházakban is kell szervezni, a helyőrségi kórházakban külön olvasóterem biztosítása szükséges, a hadtestparancsnokságokhoz kötődően pedig állami engedéllyel és anyagi hozzájárulással kell nyilvános szakbibliotékákat kialakítani. (A könyvtár kiadásaira, a katalógus nyomdaköltségére, postázásra stb. anyagi források felkutatása, állami támogatások kieszközlése is a könyvtáros feladata.) A hierarchia csúcsán az országos szakkönyvtár áll, amelyet a fővárosban a katonaeorvosi akadémián kell elhelyezni, mégpedig a gyakorlókórház közelében; a könyvtár rendelkezzen több helyiséggel, külön előadóteremmel és közösségi térrel, illetve biztosítson szolgálati lakást egy női egészségügyi altiszt számára.

A könyvtáralapítás engedélyezése után az első lépés a következő évre szóló speciális katonaeorvosi szakfolyóiratok előfizetése, a könyvgyűjtemény megalapozására pedig a potenciális olvasók körében végzett adománygyűjtést javasol; az így megszerzett kiadványok értékes rétegét képezhetik az állománynak, a „fölsleges” köteteket pedig cserekapcsolatokban történő felhasználásra vagy árverésen való értékesítésre lehet tartalékolni. A tanácsok között szerepel az, hogy a könyvtár környezetéhez tartozó katonaeorvosok hagyatékát célszerű

áttekinteni, részben vagy egészben megszerezni, illetve jegyzékbe foglalva a kutatók körében köröztetni. A vásárlásokkal kapcsolatban kiemeli, hogy a könyvtáros ne a – nem mindig objektív és kellő szakértelemmel megírt – recenziókra, hanem saját, folyamatosan, akár a hagyatékok tapasztalataival is gyarapított irodalomismeretére alapozva végezze.

Évente készüljenek gyarapodási jegyzékek, amelyet minden könyvtártag megkap, harmincévente[!] pedig a teljes könyvjegyzéket célszerű közzétenni.

A könyvtáros minden év decemberében könyvtári gyűlésen adjon számot tevékenységéről, és adott esetben ekkor lehet új könyvtárórt és segédórt választani a következő év(ek)re. Az első évet lezáró megbeszélés tárgya a szabályzatok elfogadása kell, hogy legyen. (Érdemes megjegyezni, hogy a közlemény további része egy formaszabályzat, amelyet bármely katonai orvosi tétel saját igényei szerint kiegészítve használhat.[18])

Katonaorvosi nagykönyvtárak

Az Osztrák-Magyar Monarchia közös hadügyminisztériumának tudományos háttérintézménye volt a bécsi székhellyel működő Militár-Sanitátskomité; a grémium 1864-es szabályzatát akkor váltotta fel egy újabb instrukció[19], amikor 1874-ben a katonai orvosi akadémia, a Jozefinum bezárt, helyette pedig a bécsi katonai orvosi alkalmazóiskola szerveződött meg. A két szervezet közötti kapcsolatok miatt vált tehát aktuálissá a Militár-Sanitátskomité működésének átstrukturálása, és nem véletlen, hogy a szakbizottság tudományos funkciójának betöltéséhez, melyet katonai orvosi tudományos egyletekkel együttműködve, velük folyamatos kapcsolattartásban végzett (§ 3. a pont), illetve fejlesztői és szabályzatalkotói feladatai ellátásához erős könyvtári háttérre is szüksége volt.

A szervezet szakbibliotékája a bécsi 1. számú helyőrségi kórházban volt elhelyezve, és szakbizottság feladata volt a gyűjtemény speciális katonai orvosi szakirodalommal való gyarapítása, illetve erre a célra anyagi alap biztosítása (§ 3. b pont). A könyvtár (és a katonai orvosi demonstrációs és tárgyi gyűjtemény) őre a kémiai laboratórium vezetőjével együtt közvetlenül a bizottság elnökének alárendeltségében tevékenykedtek, aki egyszemélyben a katonai orvosi kar főnöke is volt (§ 6.). A könyvtár feletti szakmai és pénzügyi felügyeletet az elnök gyakorolta, neki kellett az éves gyarapodásáról és a következő évi tervezett folyóiratelőfizetésekről a Hadügyminisztérium felé a könyvtár jelentését felterjesztenie.

A szabályzat a könyvtáros feladatait a következőkben határozza meg: ő felel az állományvédelemért, a katalógusok naprakészen tartásáért, feladata az újonnan megjelent hazai és külföldi szakirodalom (illetve a tárgyi gyűjtemény körébe tartozó eszközök) figyelemmel kísérése és a gyarapításra való javaslatok megtétele. Az olvasótermi használatú vagy kikölcsönzött dokumentumok jó állapotban való megőrzése; az elveszett dokumentumok pótlása vagy értékének megtérítése pedig a könyvtárhasználót terheli (§ 11.). A könyvtár kezelője – a könyvtárosképzés XIX. századi történetének ismeretében tudható – nem szakképzett könyvtáros, hanem katonai orvos volt, aki így maga is tagja lehetett a bizottságnak (§ 12.). A gyűjtemények fenntartására és gyarapítására az anyagi fedezetet a kustos az el-

nök jóváhagyásával az 1. számú helyőrségi kórháztól igényelheti, velük szemben van elszámolási kötelezettsége. A Militärorztban a szabályzatról lehozott értékelés adatközlése szerint a könyvtár fejlesztésére fordítható összeg a megszüntetett József-Akadémia könyvszerzési kerete volt[20].

A Jozefinum 1785-ben nyitotta meg kapuit, de a szervezett és állandó katonai orvosi kart biztosító képzés ennél korábbra datálható, a gumpendorfi (ma már Bécs külső kerülete) katonai kórházban létesített II. József kétéves képzést, melynek infrastrukturális háttéréként külön oktatási épületet emeltetett, melyben előadóterem, könyvtár és az orvosi eszközökből szertár, mai szóval skill labor szolgálta a leendő katonadoktorokat.[21] (Az egyik akkori katonaegészségügyről szóló történeti munkában az áll, hogy a drága könyvtár télen csak fél órára volt nyitva akkoriban a hallgatók számára.[22]) Mindazonáltal a katonai orvosi képzés szakirodalom- és eszközigényével kapcsolatosan felvetődött a kérdés a Militärorztban, hogy meddig lehetséges megfelelő anyagi alap nélkül (a katonai orvosi alkalmazóiskola teljes fenntartására, a 16 oktató honoráriumára, a működési költségekre és a gyűjtemények gyarapítására összesen évi 6000 gulden állt rendelkezésre) a kellő színvonalat biztosítani akkor amikor „az új eszközök és a vonatkozó irodalom mennyisége óriási mértékben növekszik”.[23] Mundy, a bécsi egyetem katonai orvos professzora ezzel a felkiáltásával a bibliometria alapigazságát, a közlemények exponenciális növekedésének törvényét fogalmazta meg.

A Militärorztban 1894-ben a József Akadémia újjászervezése körüli diskurzusban szintén szó volt annak könyvtáráról[24], illetve más nemzetek katonai orvosi képzéséről szóló közleményeket is találhattak az érdeklődők. 1901-ben a berlini Kaiser Wilhelms-Akademie für das militärärztliche Bildungswesen és tékája említődött meg a lap hasábjain.[25] A müncheni bajor királyi katonai sebészeti kurzus 50 éves fennállása kapcsán jelent meg rövid írás 1910-ben, amely az oktatást támogató szervezeti elemek között a „jó könyvtárat” úgyszintén szerepelteti.[26] A katonai orvosi képzés külföldi intézményeit bemutató cikkek sorában érdekes kitékintés olvasható a török hadsereg ezirányú tevékenységéről. A katonai orvosi iskola az 1898-ban megnyitott német alapítású konstantinápolyi Gülhane kórházban működött, és a részletes ismertetés nem tekinthetett el az intézmény gazdag könyvtárának említésétől sem.[27]

A katonai orvosi tudományos egyesületek könyvtárai

A katonaegészségügy posztulátumait összegző írásában a bécsi Glatter doktor 1868-ban örömmel említi, hogy nemrégiben tiszti kaszinó (vagyis az 1866-ban Bécsben életre hívott Wiener Militär-wissenschaftlicher Verein[28]) nyílt meg a hadtudományi szakmai diskurzus számára megfelelő szintű biztosítására. A szerző felveti a kérdést, hogy az angol helyőrségi városok példáját követve nem kellene-e könyvtárat is kialakítani a kaszinókban akkor, amikor az ország csaknem teljes ifjúsága hosszabb-rövidebb időt kötelező katonai szolgálatban tölt, ellentétben Angliával, „ahol csak azok a fiatalok állnak be a seregbe, akik más hivatáshoz nem bírnak kellő tehetséggel”.[29] Elgondolása végül megvalósult, hiszen

az egyesület 1870-ben közzétett alapszabályai szerint három fő irányban fejtette ki tevékenységét: a tudományos feladatok mellett a hasonló bel- és külföldi szervezetekkel való kapcsolattartást, az újabb egyesületek megszervezésében való segítségnyújtást, a bécsi tiszti kasszinó könyvtárának és egyéb gyűjteményeinek, olvasókabinetjének kezelését vállalta magára.[30] Az általános hadtudományi egyesületek mintájára pedig elsőként 1874-ben az Osztrák-Magyar Monarchia legnagyobb helyőrségi városában a bécsi helyőrség katonaeorvosainak egyesülete, a Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte der Wiener Garnison[31] alakult meg. A magyar fővárosban 1869-től „bajtársi alapon” tartottak tudományos rendezvényeket a helyőrség közös hadseregbeli katonaeorvosai, 1875-től egyesületi keretben működtek együtt Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte der Garnison Budapest név alatt, és 1890-ben a honvédségi katonaeorvosi kar szintén csatlakozott a szervezethez.[32] 1906-tól a két hadsereg doktorainak együttműködése az egyesület nevében is megnyilvánult, az új statútumban már „Wissenschaftlicher Verein der k. und k. Militär- und Landwehrärzte der Garnison Budapest” elnevezés szerepel.[33] Közben pedig a vidéki helyőrségek egyesületei is sorra jöttek létre.

Az egyesületek tékáiról a jelentős donátorok vagy donációk kapcsán olvashatunk a lapban, illetve a közzétett közgyűlési jegyzőkönyvek apróbb adalékokkal szolgálnak ezen kollekciók működését érintőleg.

A Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte der Garnison Wien 1899. április 8-ai ülésén maga Myrdacz számolt be a szervezet tagjainak a hajdani József Akadémia épületében elhelyezett katonae-gészségügyi szakbizottság katonaeorvosi szakkönyvtárának újjászervezéséről. A könyvtár a II. József alapítványának köszönhető és évente 1256 Guldenből gyarapított, illetve fenntartott gyűjtemény, mely 1899-ben mintegy 12000 mű 24000 kötetét foglalta magában. Az 1897-ben kinevezett könyvtáros új betűrendes és 86 szakcsoportba rendezett szakkatalógust készített, ez természetesen az állomány újrastrukturálását, új rend szerinti elrendezését is jelentette. A kollekció használatáról azt tudhatták meg az érintettek, hogy hétfőn, szerdán és pénteken délután 5 és este 8 óra között volt nyitva a téka, és nem csak a bécsi katonaeorvosok kölcsönözhatték a könyveket és folyóiratokat, hanem bármelyik katonai kórház doktorai is. Könyvtárhasználatuk megkönnyítésére a nyomtatott kötetkatalógusokat és a könyvtárhasználati szabályzatot az összes helyőrségnek megküldték.[34] A gyarapodási jegyzék pedig a Paul Myrdacz szerkesztette Handbuch für k. und k. Militärärzte” évente megjelenő kiegészítésében is napvilágot látott.[35] A bécsi egyesület 1901. november 30-ai közgyűlésén az ő javaslatára fogadtatott el, hogy a pénztárban lévő maradék összeget a könyvtár gyarapítására fordítsák[36], illetve hasonló döntést hoztak 1902 decemberében[37], Dr. Reder ezredorvos javaslatát elfogadva a bécsi egyesület 1904-ben vagyonából 200 koronát fordított a szervezet szakkönyvtárának fejlesztésére[38]; 1908. november 7-én és 1910. október 29-én újabb 500, illetve 400 korona támogatást ítélt meg tagság[39]. Az 1912-es és 1913-as közgyűlés jegyzőkönyveinek tanúsága szerint könyvtári célokra 400 koronát fordítottak a császárváros katonadoktorai.[40]

Mindazonáltal az egyesületi könyvtárak fejlődéséről, használatáról nem csupán Bécsből érkeztek információk a szerkesztőségbe, és nem csupán a bibliotékákról adtak hírt a közgyű-

lési dokumentumok, hanem számos esetben még a könyvtárnoki tisztet elnyert kollégák nevét is megörökítették a tisztújításokról szóló közlemények.

A Wissenschaftlicher Verein der Militär- und Landwehrärzte der Garnison Budapest 1913. november 25-ei közgyűlésén az eltelt katonai év eseményeiről tudósító beszámolók között a könyvtár gyarapodása is szóba került, adományok és vásárlások gazdagították a gyűjteményt.[41] A budapesti egyesületi könyvtár kezelői közül – számunkra ők a legfontosabbak – a Militärarzt alapján név szerint Gadányi Lipót ezredorvos[42], Kanász József főtorzsorvos[43], Karácsony István[44] és Lokodi Sándor Balázs torzsorvosok[45] ismertek.

De a prágai Verein jegyzőkönyve is megemlékezett a tékáról[46], az 5. hadtest katonai tudományos egyesületében, Pozsonyban pedig 1911-ben Neuber Ede vezértorzsorvos, aki korábban a pesti 16. helyőrségi kórház osztályvezető főorvosa, majd parancsnoka is volt, a szakkönyvtár intenzív használatára buzdította a tagságot, hiszen a könyvgyűjtemény rendszeres gyarapítás során a medicina minden szakterületének legjobb irodalmával rendelkezik.[47] Az 1912/1913-as katonai évben a pozsonyi egylet könyvtára vásárlás, előfizetés és ajándék útján 371 tétellel gyarapodott, a katalógus pedig nyomdakész állapotba került. A gyűjtemény használatának ösztönzésére elhatározták, hogy a jegyzéket a tagság körében terjeszteni fogják.[48] Ugyanekkor azonban Lembergben arról döntött az egylet tagsága, hogy a szervezet könyvtárát megszüntetik, a könyvállományt pedig a helyi helyőrségi kórháznak adják át[49], ez a szervezeti megoldás más helyőrségben is tapasztalható. A przemysli katonadoktorok 1911. november 3-ai ülésén pedig a tagság arról döntött, hogy az egyesületi könyvtárban a kölcsönzési idő hat hét legyen.[50] A kollektív használatát, áttekintését megkönnyítendő az 1911. december 9-ei ülésen a tagok megkapták a város helyőrségi kórházában lévő egyleti könyvtár saját kiadású nyomtatott kötetkatalógusát.[51]

Kórházi könyvtárak

1867-ben jelent meg az a cikk a Militärarztban, amely a veronai katonai kórházat ismerteti annak apropóján, hogy a példaértékűen kialakított és felszerelt intézmény az olasz egység megteremtésére irányuló harcokban „elveszett” az osztrák hadsereg számára. A közlemény hosszan sorolja a „Militärspital” érdemeit, ezek között szerepel a „gazdag orvosi és szépirodalmi könyvtár” is.[52]

A folyóirat a „hazai” mellett teret engedett a külföldi intézmények ismertetésének is, így olvashattak szintén 1867-ben a Monarchia katonadoktorai a párizsi invalidusházról, és a cikk szerint az intézmény szabályzata arra is kitért, hogy ki engedélyezheti az invalidusház betegeinek (tiszteknek, könyvtárosnak, az adminisztrációban tevékenykedő munkatársaknak) igényjogosultként való felvételét a kórházi részlegbe.[53]

Néhány évvel később új kórházokról és kórházi könyvtárakról adott hírt a folyóirat: a budai helyőrségi kórház 1872-ben kapott új épületet, erről tett közzé ismertetést Lazar Ulmer, a pesti 43. gyalogezred ezredorvosa, amelyben megdicséri a katonai kórházépítészet akkori modern tendenciáinak alkalmazását, az épületgépészeti megoldásokat taglalva

megjegyezte, hogy a nemrégiben épített polai és trieszti intézményeken is túltesz. Mindazonáltal a fertőző osztály számára külön pavilon hiányát és a célszerűtlen ágyakat olyan jelentős hibának tartja, amelyet még a „haladást szolgáló patológiai gyűjtemény, könyvtár, műtőblokk és fürdők” sem tudnak ellensúlyozni.[54] (Könyvtárosként bizonytalannal nem tudhatunk egyetérteni vele az ágy-kontra-könyvtár prioritás kérdésében, de betegként már mi sem feltétlenül szakmai igazunkat képviselnénk.) A Róma új katonai kórházát bemutató dolgozat 1895-ben csak megemlíti a szakkönyvtárat.[55]

A német természettudósok és orvosok 1906-os, 78. vándorgyűléséről készült beszámolóban a konferencia programjai között az akkoriban megnyitott új helyőrségi kórház megtekintése is szerepelt, amelyre a rendezvény összes résztvevőjét elvárták. A lazarett parancsnoki épülete adott otthont többek között az orvosi könyvtárnak.[56] A prágai Wissenschaftlicher Verein der Militär- und Landwehrärzte egyik 1909-es szakmai napjának résztvevői pedig a helyi klinika laboratóriumai mellett a „gazdag és praktikus berendezett könyvtár”-ban tettek látogatást.[57]

Fürdőkönyvtárak

A balneoterápia a gyógyítás egyik ősi formája, azonban a hivatalos tudományos módszerek tárházába csak az 1830-as években került be[58], így nem véletlen az sem, hogy a Habsburg Birodalom katonaegészségügyében is ekkoriban, illetve ezután jelentek meg a gyógyfürdők. Elsőként Pyrker János László egri érsek 1836-ban alapított gyógyfürdőt, illetve öt alapítványi gyógykezelési helyet Karlsbadban tisztek számára, a katonaegészségügyi intézményrendszer elemeként pedig az 1857-es szabályzattal állandósultak a katonai fürdők.[59] Ezután már természetes volt, hogy a katonai orvoslás is élt a gyógyfürdők kínálatával, ennek megfelelően pedig maga a Militararzt is lehozta ezen gyógyintézetek hirdetését.

1870-ben a Graz közelében fekvő Tobelbad gyógyfürdőjét ajánlotta a lap a katonaeorvosok és betegek figyelmébe, ahol a testi gyógyulás mellett szellemi, lelki felüdülésre a változatos társasági események mellett a könyvtár, templom, szép környezet és kellemes turistautak álltak rendelkezésre.[60] Az 1877-es évfolyamban az „Eisenbad Pyrawarth” hirdetésében a fürdő vendégei számára a testi gyógyulást támogató zenés programokat, szombatokonként táncot, színházi előadásokat, koncerteket, kirándulásokat, tombolát és könyvtárat, olvasótermet kínálnak a lelki felüdülést is keresők megnyerése érdekében.[61] A bécsi Mariannengassében található szanatórium[62], a horvát Krapinske Toplice nemrégiben kiépült gyógyfürdője[63], vagy a csehországi teplicei katonai gyógyfürdő hívogató reklámja sem hagyta ki a programok közül fürdőkönyvtárat, utóbbi helyen még vadászatot és a kávéházi hangulatot értékelőknek úgyszintén igyekeztek a kedvében járni.[64] A szlovéniai (Moravske) Toplice (Tót-Morác) kénesfürdője kölcsönkönyvtárral hívogatta vendégeit.[65]

Éppígy szépirodalmi gyűjtemény, „szórakoztató írások”-ból álló kollekciónak (ma ezeket betegkönyvtáraknak nevezi a szakma) szolgált a betegek gyógyulását a nagyszombati katonai elmeorvosintézetben[66], valamint napilap- és folyóiratgyűjtemények a hadsereg ha-

sonló intézményeiben[67]. Egy, a német katonai szanatóriumokról szóló írásban pedig legénységi könyvtár említődik.[68]

Orvosi magánkönyvtárak

1874-ben a Militärrzt egy értékes orvosi magánbibliotékáról is hírt kapott, Hans Karl Leopold Barkow (1798-1873), híres német anatómus tudóskönyvtára a tulajdonos halála után Heinrich Lesser antikvárius és könyvkereskedő tulajdonába került, aki részletekben tette közzé a kollekciónak katalógusát.[69] Lesser reklámja természetesen vásárlót keresett „a valaha megvételre felkínált legteljesebb és értékesebb orvosi és fiziológiai gyűjtemény”-nek. [70] 1889-ben is hirdette a Militärrzt egy bizonyos néhai Dr. Keyssner nevű meiningeni általános orvos magánkönyvtárának katalógusát, amely utóbb 1889. március 25-én került kalapács alá a lipcsei Brockhaus szortiment könyvkereskedő és antikvárius üzletében. Az árverésre bocsátott 3465 tétel Keyssner doktor kötetei mellett egyéb szakkönyveket is tartalmazott.[71] Mindazonáltal ezek az árverési katalógusok nem csupán a nagyobb anyagi lehetőségekkel rendelkező katonaorvosoknak lehettek érdekesek, hiszen ingyen vagy csupán a postaköltségért megszerezve saját szakterületük jelentős szakbibliográfiájával is gazdagodhattak.

Művelődéstörténeti csemegékkal is találkozhat a figyelmes olvasó; érdekes Joseph Wenzel Radetzky marsall és személyes orvosának története. Radetzky Dr. Josef von Wurzia-ra hagyta magánkönyvtára egyik értékes darabját, a Johann Samuel Ersch és Johann Gottfried Gruber szerzőpárosnak köszönhető Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste című kiadványt. Némi nyomozással kiderült, hogy az enciklopédia egy 1818 és 1889 között Lipcsében megjelent mindösszesen 169 kötetes hatalmas korpusz.[72]

Csak említés történik René-Nicolas Dufriche Desgenettes, Napóleon egyiptomi és waterloo-i katonai főorvosának jelentős magánkönyvtáráról, melynek epidemiológiai gyűjteményét emeli ki a cikk szerzője.[73]

A Militärrzt 1899-es egyik írása azonban a katonaorvosi kar helyzetét értékelve az alacsony bérekre panaszkodik, ezek miatt „le kell mondaniuk minden olyan élvezetről, amely az értelmiségi léthez szorosan kötődik, például az utazásokról, vagy a saját könyvtár birtoklásáról”. [74] Erre a helyzetre kínál részben segítséget a frankfurti Johannes Alt könyvkereskedő, aki orvosi szakirodalomra fókuszáló kínálattal áll a (katona)doktorok szolgáltatója. A vásárlás mellett azonban orvosi folyóirat-olvasókört is működtetett, melynek keretében 40 német, angol és francia szakfolyóiratot köröztetett megjelenésük után 6-7 hónapon keresztül 20-35 márkás előfizetési díj ellenében.[75]

Könyvtárpártolók

A Militärrzt personalia-közleményeiben is akadnak jócskán könyves és könyvtári vonatkozások. Több olyan jelentős vezető, irányító pozícióban tevékenykedő és a tudományos tevékenységet prioritásként kezelő katonaorvos is megtalálható, aki a környezetében mű-

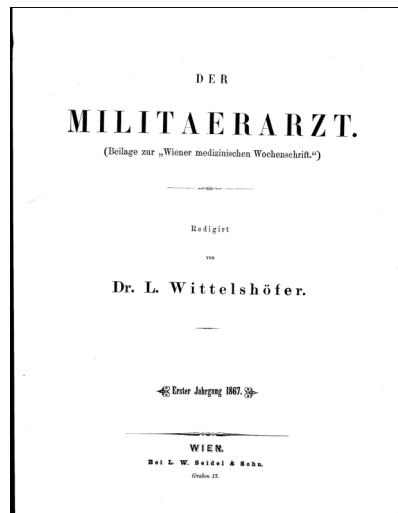
ködő szakkönyvtárat mint a tudományos munka alapvető segédeszközét támogatta, fejlesztette, adományaival gazdagította. Hoor Wenzel vezértörzsorvos 1883-tól volt a közös hadsereg egészségügyi főnöke és 1891-ben visszavonulása alkalmából a közzétett méltató cikk orvosi és a katona-egészségügyi szervező munkássága mellett „könyvtárpártolóként” is jegyzi őt.[76]

Paul Myrdacz, a IV. hadtest egészségügyi főnökeként Budapesten szolgálva a helyi Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte, utóbb Militär- und Landwehrärzte könyvtárának volt jelentős támogatója.[77] A bécsi székhelyű Militär-Sanitäts-Komité tagjaként a szervezet alárendeltségében működő kémiai és bakteriológiai laboratórium, vizsgálati anyaggyűjtemény és katonaorvosi szakkönyvtár mellett statisztikai irodát is szervezett.[78] Myrdacz 1911-ben vonult nyugállományba, ebből az alkalomból szakmai életútját méltató írás jelent meg róla, amely joggal titulálta őt a Katonaorvosi Könyvtár újjászervezőjének.[79]

Hasonló életpálya a berlini vezértörzsorvos, Alwin von Coler tevékenysége, amelynek során a korábbi katonaorvosképző iskolából 1895-ben a Kaiser Wilhelms-Akademie für das militärärztliche Bildungswesen jött létre. Coler példaértékű tudományszervező munkásságának eredménye a tudományos képzés és továbbképzés érdekében, hogy rendszeres és magas állami támogatást járt ki az Akadémia, annak gyűjteményei, laboratóriumai és könyvtára számára.[80] A Militärarzt egy későbbi dolgozatából ismeretes, hogy az Akadémia új épületegyüttest kapott, és a könyvtárépületét 200.000 kötetesre tervezték, amelyben 5 félmeletemen van a gyűjtemény elhelyezve, melyek között elektromos könyvlift működik; a szükséges irodák, helyiségek mellett külön kölcsönzótér és két olvasóterem szolgálta a tanárokat és a hallgatókat. Az intézmény ezenfelül egészségügyi tisztikaszinóval rendelkezik, ehhez külön gyűlés-, zene-, olvasó- és klubtermek csatlakoztak.[81]

August Wilhelm Toepke, német katonaorvos életrajza, illetve a doktorálásával kapcsolatos elveszett egyetemi irattári anyag kapcsán a hallei egyetemi könyvtár átmeneti időre való Drezdába költöztetése említődik.[82] Szintén 1913-ban jelent meg a már említett John Shaw Billings nekrológja, aki a washingtoni Army Medical Museum könyvtárosa volt. [83]

Jelen írás szerzője a bibliometria Bradford-féle szakirodalmi szóródási törvénye ismeretében is meglepőnek tartja, hogy mennyi könyves adalékkal szolgál a Militärarzt, egy katonaorvosi szakfolyóirat. Összegzésként elmondható, hogy a periodikumban megjelent publikációk, egyleti jegyzőkönyvek, hírek, hirdetések színes és vonzó könyves/könyvtári világot tártak a katonaorvosok elé, igyekeztek figyelmüket ráirányítani a különféle típusú és eltérő szerepű bibliotékákra, azok nélkülözhetetlen tudományos vagy a napi gyógyító praxist támogató hivatására, a tudománytörténeti és kulturális értékek megőrzésében vagy akár a lelki egészség fenntartásában, visszanyerésében való szerepére.

Jegyzetek

- [1] Vö. Der Militäerarzt. 1867-1917 az Österreichische Nationalbibliothek honlapján: Anno : Historische Österreichische Zeitungen und Zeitschriften. URL: <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?aid=dma>. (Letöltések dátuma: 2021. szeptember 28. – október 30.) A hivatkozásokban a továbbiakban: MA.
- [2] Ein Votum über die beabsichtigte Gründung einer „medizinischen Zeitung der österreichischen Militärärzte“. In: MA. 1878. col. 85-86.
- [3] Chronik des „Militäerarzt“ : (1866-1916). 1. In: MA. 1916. col. 28.
- [4] Das Reichskriegsministerium... In: MA. 1914. col. 424.
- [5] I. Liste der gefallenen, verwundeten, kranken Ärzte und Sanitätspersonen. In: MA. 1914. col. 437.
- [6] Wiener Medizinische Wochenschrift. 1919. col. 708-710.
- [7] Auszug aus dem Berichte Ricord's und Demarquay's an die Zentral-Hilfskomité in Paris über ein Organisations-Projekt der Hilfsvereine für ihre Wirksamkeit während des Krieges und des Friedens. In: MA: 1873. col. 84.
- [8] Aerztlicher Verein in Wien : Sitzungen vom 17. und 29. Dezember 1873 : Über Sanitätszüge. 2. In: MA. 1874. col. 13.
- [9] Der Sanitätspavillon der Weltausstellung. In: MA. 1873. col. 96.
- [10] Veröffentlichungen aus dem Gebiete des Militär-Sanitätswesens. In: MA. 1894. col. 75-76.
- [11] Steiner, Johann: John Billings. In: MA. 1913. col. 157-158.
- [12] Wie kann das Spitalsschiff den bedürfnissen der Flotte am besten Genüge leisten?. In: MA. 1915. col. 511.
- [13] Militärärztliche Bibliotheken und Lesezirkel. In: MA. 1973. col.189-190.
- [14] Circular-Verordnung des Kriegsministers v. 9. Dec. 1850. D. 6784. In: Vierteljahrsschrift für die praktische Heilkunde. 1851. 3. Hauptteil. p. 42.
- [15] Frölich, Hermann: Hieronymus Braunschweig am Ende des 15. Jahrhunderts – über Schusswunden. In: MA. 1873. col. 116.
- [16] Frölich, Hermann: Wegweiser für die Erforschung der Militär-Medizinal-Geschichte des Alterthums. In: MA. 1875. col. 172., 177.
- [17] Frölich, Hermann: Militärärztliche Bibliotheken. In: MA. 1890. col. 9-11., 28-29., 35-37.
- [18] Vö. Frölich, H.: Militärärztliche Bibliotheken. In: MA. 1890. col. 9-11., 28-29.
- [19] Instruktion für das Militär-Sanitätskomité. In: MA. 1875. col. 39-44. Jelen dolgozat csak a könyvtári vonatkozású paragrafusokat idézi.
- [20] Die Instruktion für das Militär-Sanitätskomité. In: MA. 1875. col. 37.

- [21] Kirchenberger, Salomon: Chronologie der Josefs-Akademie. In: MA. 1885. col. 26.
- [22] Unser Militär-Sanitätswesen vor hundert Jahren. In: MA. 1896. col. 45.
- [23] Mundy, J.: Der „militär-ärztliche Kurs“. In: MA. 1875. col. 198.
- [24] Aus den Delegationen. In: MA. 1894. col. 153.
- [25] Steiner, Johann: Generalstabarzt Alwin v. Coler. In: MA. 1901. col. 274.
- [26] Notizen. In: MA. 1910. col. 80.
- [27] Blau: Der türkische Militärarzt. Sein Werdegang und seine Zukunft. In: MA. 1910. col. 222.
- [28] Über Ziel und Aufgabe militär-wissenschaftlicher Vereine. In: Organ des Wiener militär-wissenschaftlichen Vereines. 1874. p. 121.
- [29] Glatter, E.: Einige Postulate für das Militär-Medizinalwesen. In: MA. 1868. col. 100-101.
- [30] Vö. Statuten des Wiener Militär-wissenschaftlichen Vereines. In: Organ des Wiener Militär-wissenschaftlichen Vereines. 1870. p. 94-96.
- [31] Statuten für den wissenschaftlichen Verein der Militärärzte der Wiener Garnison. In: Militärarzt. 1874. col. 6-7.; Mundy, J.: Glossen zu den Statuten des wissenschaftlichen Vereines der Militärärzte der Wiener Garnison. In: MA. 1874. col. 9-11., 17-20., 29-31., 61-63., 76-77.
- [32] Egyesületi ügyek. In: Honvédorvos. 1929. p. 15.
- [33] Wissenschaftlicher Verein der k. und k. Militär- und Landwehrärzte der Garnison Budapest. Sitzung vom 9. Jänner 1906. Originalbericht des „Militärarzt“. In: MA. 1906. col. 90.
- [34] Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte der Garnison Wien. In: MA. 1900. col. 29.
- [35] Der XI. Nachtrag zum Handbuche für Militärärzte. In: MA. 1902. col. 96.; Handbuch für k. und k. Militärärzte. In: MA. 1904. col. 80.; 1904. col. 143.
- [36] Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte der Garnison Wien. In: MA. 1902. col. 7.
- [37] Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte der Garnison Wien. In: MA. 1903. col. 29.
- [38] Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte der Garnison Wien. In: MA. 1904. col. 72.
- [39] Offizielles Protokoll des Wissenschaftlichen Vereines der Militärärzte der Garnison Wien. In: MA. 1908. col. 349.; 1910. col. 250.
- [40] Offizielles Protokoll des Wissenschaftlichen Vereines der Militärärzte der Garnison Wien. In: MA. 1912. coll. 309.; 1914. col. 13.
- [41] Wissenschaftlicher Verein der Militär- und Landwehrärzte der Garnison Budapest. In: MA. 1914. col. 78.
- [42] Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte der Garnison Budapest. In: MA. 1893. col. 31.
- [43] Wissenschaftlicher Verein der Militär- und Landwehrärzte der Garnison Budapest. In: MA. 1911. col. 79.
- [44] Wissenschaftlicher Verein der Militär- und Landwehrärzte der Garnison Budapest. In: MA. 1912. col. 16.
- [45] Wissenschaftlicher Verein der Militär- und Landwehrärzte der Garnison Budapest. In: MA. 1914. col. 78.
- [46] Wissenschaftlicher Verein der Militär- und Landwehrärzte der Garnison Prag. In: MA. 1910. col. 286.
- [47] Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte des 5. Korps. In: MA. 1911. col. 28.
- [48] Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte des 5. Korps (Pozsony). In: MA. 1914. col. 100-101.
- [49] Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte der Garnison Lemberg. In: MA. 1914. col. 148.
- [50] Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte der Garnison Przemysl. In: MA. 1911. col. 58.
- [51] Ottenfeld: Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte der Garnison Przemysl. In: MA. 1912. col. 48.
- [52] Über Militärspitäler. In: MA. 1867. col. 15.
- [53] Miscellen. In: MA. 1867. col. 52.
- [54] Ulmer Regimentsarzt: Die neuen Pest-Ofner Militär-Heilanstalten. In: MA. 1872. col. 130.

- [55] Das neue Militärspital in Rom. In: MA. 1895. col. 18.
- [56] 78. Versammlung deutscher Naturforscher und Ärzte in Stuttgart. In: MA. 1907. col. 46.
- [57] Beykovsky: Wissenschaftlicher Verein der Militär- und Landwehrärzte der Garnison Prag. In: MA. 1910. col. 187.
- [58] Antall József [et al.]: A magyar balneológia irodalmának kezdetei és törekvések egyetemi oktatására. In: Országos Reuma és Fizioterápiás Intézet. Jubileumi évkönyv. 1951-1971. Budapest : , 1971. Az általam használt változat: Kapronczay Károly (összeáll.): Az orvostörténész, művelődéstörténész és tudományszervező Antall József írásaiból. Budapest : Magyar Orvostörténeti Társaság : Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár, Levéltár : Magyar Tudománytörténeti Intézet, 2012. p. 133.
- [59] Handbook of the medical services of foreign armies. Part. 3., Austria-Hungary. London : Mackie and Co., 1910. p. 20., 25.
- [60] Kurort Tobelbad. MA. 1870. col. 80., 93.
- [61] Eisenbad Pyrawarth. IN: MA. 1877. col. 75.; 1880. col. 73.
- [62] Sanatorium. In: MA. 1883. col. 63.; 1884. col. 111., 135., 183.; 1885. col. 119., 135., 167., 203.; 1886. col. 16., 71.; 1888. col. 119.
- [63] Kurort Krapina-Töplitz. In: MA. 1884. col. 72.
- [64] Teplicz-Trenchin. In: MA: 1879. col. 114.; 1880. col. 106.
- [65] Schwefeltherme Töplitz. In: MA. 1879. col. 118., 134.
- [66] Spanner: Die k. k. Militär-Irrenheilanstalt zu Tyrnau. In: MA. 1878. col. 28.
- [67] Zuzak, Hugo: Die Anstaltspflege der Irren im Heere. In: MA. 1905. col. 164.
- [68] Über Militärgenesungsheime. In: MA. 1909. col. 374.
- [69] Bibliotheca anatomico-physiologica : Verzeichnis der Bibliothek des Dr. Hans Carl Leopold Barkow, weil. Königl. Geh. medizinal-Rathes, ord. professors der medicin u. Directors des Königl. Anatomie-Institutes an der Universitaet zu Breslau. Abth. 1., Anatomie und Physiologia. Zoologie. Anthropologie. Ethnographie. Abt. 2., Praktische Medicin. (Verzeichnis des Antiquarischen Bücherlagers von Heinrich Lesser, Antiquariat und Buchhandlung in Breslau ; 7.). Breslau : Gutschmann, 1874.
- [70] MA. 1874. col. 53.
- [71] MA. 1899. col. 39.
- [72] Kirchenberger, Salomon: Aus der Zeit Radetzky's. In: MA. 1892. col. 69.
- [73] Wanscher, Oscar: Ueber die Entwicklung des Militär-Sanitätswesens, besonders in Deutschland und Frankreich. In: MA. 1898. col. 128.
- [74] Rückblick. In: MA. 1899. col. 15.
- [75] Medizinischer Journal-Lesezirkel. In: MA. 1880. col. 59.
- [76] Die Veränderungen im militärärztlichen Offizierskorps. 1., Der Rücktritt des Chefs, General-Stabsarztes Dr. Hoor. In: MA. 1891. col. 58.
- [77] Meszlényi Nándor: Wissenschaftlicher Verein der Militär- und Landwehrärzte der Garnison Budapest. In: MA. 1912. col. 16.
- [78] Myrdacz, Paul: Ziele und Wege der Militär-Sanitätsstatistik. (Schluss). In: MA, 1891. col. 190.
- [79] Generalstabsarzt Dr. Paul Myrdacz. In: MA. 1911. col. 102.
- [80] Steiner, Johann: Generalstabsarzt Alwin v. Coler. In: MA. 1901. col. 274.
- [81] Steiner, Johann: Der Neubau der Kaiser Wilhelms-Akademie in Berlin. In: MA. 1910. col. 180.
- [82] Steinhaus, Oskar: August Wilhelm Toepke. In: MA. 1913. col. 120.
- [83] Steiner, Johann: John Billings. In: MA. 1913. col. 157-158.

Kedves Kollégák!

Az IFLA online kongresszus augusztus 18-i Egészségtudományi szekcióban elhangzottak nyomán érdekes cikkekre bukkantam.

Whiteman ED, Dupuis R, Morgan AU, D'Alonzo B, Epstein C, Klusaritz H, et al. Public Libraries As Partners for Health. Prev Chronic Dis 2018;15:170392.

DOI: <http://dx.doi.org/10.5888/pcd15>.

Az elemzett felmérésben az Egyesült Államokban dolgozó könyvtárosok vehettek részt 100 kérdésből álló online kérdőív kitöltésével. (Válaszadó: 262 fő)

Az alábbi lista a válaszadást megelőző hónapban megválaszolt kérdések százalékos előfordulását mutatja. (2017.)

- *Foglalkoztatás (álláskeresés, önéletrajzírás, munkavállalói készségek) 94.0%*
- *Pénzügyi segítség, pl adóbevallás készítése 80.0%*
- *Táplálkozás 70.0%^a*
- *Segítségnyújtás időseknek 66.0%*
- *Testmozgás 66.0%*
- *Regisztráció szavazásra 63.0%^a*
- *Közlekedés 52.0%*
- *Jogi kérdések 51.5%*
- *Szociális támogatás igénylése és jövedelem beosztása 51.0%*
- *Mentális betegségek 50.0%*
- *Drogproblémák 48.5%*
- *Testi fogyatékoságok 45.0%*
- *Élelemhez jutás 40.0%*
- *Biztonságos, megfizethető szállás 39.0%*
- *Hajléktalanság 38.5%*
- *Egészségügyi biztosítás 30.5%*
- *Megfelelő orvosi ellátás keresése 28.0%^a*
- *Börtönből szabadultak visszailleszkedése 25.0%*
- *Fogamzásgátlás 23.0%*
- *Családi vagy párkapcsolati erőszak 22.0%*
- *Gyermekkori trauma 22.0%*
- *Bevándorlás 18.0%^a*
- *Szexuális és nemi identitás 18.0%*

^a= városokban magasabb válaszadási arányt mértek, mint nem városias környezetben

Érdekességgépp ajánlom a kollégák figyelmébe, összevetésül a saját könyvtárunkban mérhető gyakorlathoz. A mi intézetünkben/könyvtárunkban kutatott témák nagyjából lefedik a fenti listát, viszont nem jellemző, nem kutatjuk a közlekedési kérdéseket (kivéve munkahelyi stressz) és a börtönből szabadultak ellátását. Fogamzásgátlás helyett a meddőségi problémák vannak fókuszban. Talán használható a fenti információ.

Jó egészséget kívánok:

Noémi

*somorjai.noemi@med.semmelweis-univ.hu
SE Magatartástudományi Intézet, Könyvtár*

...”csak ...madártávlatból látom az ifjúságomat”

Thuránszky Tihamérné Gaál Erzsébet portréja a korabeli sajtóban

Dr. Gracza Tünde

Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár

E-mail: tunde.gracza@aok.pte.hu

2021. augusztus 27-én 21:19-kor tette közzé a 24.hu hírportál a „Tönkretette a saját modelljét a Gellért-hegyi Szabadság-szobor” című írást, melyből a szobor ihletőjéről, megalkotójáról, alkotójáról, létrejöttének körülményeiről, történetéről, fogadtatásáról olvashatunk. Budapest egyik jelképének története eddig valahogy elkerülte a figyelmet, így Vincze Miklós cikkét különösen érdekesnek találtam azért is, mert belőle egy különleges sorsú egészségügyi dolgozó portréja is kibontakozik. Az ARCANUM és a HUNGARICANA adatbázisok közreadása óta nem mulasztom el, hogy egy-egy ígéretesnek mutakozó témáról az általuk közzétett lapokban is tájékozódjak. Érdeklődéssel böngésztem a korabeli sajtó hasábjait, és bár némelyik kissé zaklatott, sőt ellentmondásokról sem mentes, mégis szeretnék belőlük néhány gondolatot megosztani az érdeklődőkkel. Teszem ezt azért, hogy néhány adattal kiegészítsem Vincze Miklós írását, és azért is, hogy közösen emlékezhessünk Thuránszky Tihamérné Gaál Erzsébetre az egykori röntgenasszisztensnőre.

Gaál Erzsébet 1917. augusztus 17-én a Vas megyei Viszák községben született. Bár egyes források szerint 10 éves korától Bécsben apácázárdában – a franciakisasszonyoknál – nevelkedett, a vasvári polgári leányiskola tanulója is volt[1]. A háború utolsó éveiben a hátországi kórháznak számító, Pécsen működő[2] M. kir. 527. hadikórház műtősnővéreként szolgált, majd visszakerült Viszákra, a háború vége is ott érte.[3] 1945 októberében útban a budapesti Országos Társadalombiztosítási Intézet (OTI) központja felé egy villamosmegállóban szólította meg őt Kisfaludi Stróbl Zsigmond. „Már húsz méterről felismertem róla a szobrot”[4] emlékezett vissza a művész a nagy pillanatra. Gaál Erzsébet emlékezetében élete sorsfordító pillanata így maradt meg: „Elnézést, még be sem mutatkoztam. Kisfaludy Stróbl Zsigmond vagyok, és megbízást kaptam, hogy: mintázzam meg a magyar szabadságszobrot. Kérem, legyen ön a jövő szobor modellje!... Kisfaludy Stróbl olyan elemi hittel beszélt, hogy legyőzte minden tartózkodásomat, döntöttem, vállalom a feladatot. Egy Vas megyei községben dolgoztam akkor, mint egészségügyi dolgozó, és aggódtam, hogyan tudok majd így tevékenykedni? Másnap elmentem a műterembe, a művész beszélt a szabadságról, az elképzelt szobor tartásáról, feladatáról. Bemutatott Vorosilov marsallnak is, aki sokszor felkereste őt műtermében. Amikor mintázott, csak ketten voltunk a teremben. Testmagasságom százhetvenöt centiméter, a szobor ennek tízszerese, és harminc méteres obeliszken áll. Olyan nagy a szobor, hogy csak a hidaknál állva ismerem fel és madártávlatból látom az ifjúságomat is. A szobor első példányát szürke anyagból készítette a mester, az alkotás nem lehetett nagyobb egy méternél, az obeliszken akkor mindössze hatvan centi volt. Kisfaludy Stróbl újra és újra kezdte a munkát, mondta — még nem tökéletes... Egy hét alatt elkészült

a végleges kicsinyített szobor, aztán közel egy évig várt a végleges öntésre. Anyaghiány volt, nem tudtak dolgozni. Végül is — úgy tudom, hogy az egyik parlamenti oroszánt olvasztották be, abból a bronzból öntötték a Szabadság szobrot. A mester természetesen meghívott az avatásra, de nem tudtam elmenni. (A szoboravatás 1947. április 5-én volt.[5] GT.) Hónapokkal később jártam csak a fővárosban, és akkor láttam először magamat a hegytetőn, bizony furcsa érzés volt. Valami rendkívüli szép érzés ma is látni bronzba öntve az én ifjúságomat. A felszabadulás harmincadik évfordulóján meghívást kaptam a kormány fogadására. Benke Valériával, Losonczi Pállal beszélgettem, és Czinege Lajos honvédelmi miniszterrel.”[6]

Gaál Erzsébet nem kapott honoráriumot a modellkedésért. Az élete legnagyobb ajándéka/ (átka?) talán, hogy a kor sok hírességét – Olga Lepisinszkaja (Osztapenko kapitány özvegye), Valentyina Tyereskova, Kun Béláné – megismerhette és élete végéig a művésszel is kapcsolatot tarthatott. (Pl. 1965-ben, az akkor nyolcadik osztályos kislánya rajzait személyesen mutatta meg Erzsébet az akkor már 80 éves Kisfaludi Stróbl Zsigmondnak. [4])

Gaál Erzsébet Kisfaludi Stróbl Zsigmond műtermében 1965-ben[4]

Az ötvenes években a szentgotthárdi tudószanatóriumban dolgozó Erzsébet 1950. tavaszán ment férjhez Thuránszky Tihamér agrármérnökhöz.[7] 1951-ben született kislányát, Évát Kisfaludi Stróbl tartotta keresztvív alá.[8] A felnőtt Éva egy TV interjúban ezzel kapcsolatos titkot árult el: „Többek szerint [Kisfaludi Stóbl Zsigmond] az apám. Na most ezt anyu sem kérte ki magának, meg én sem.”[9] Thuránszky Tihamér – aki külön élt feleségétől – a nyolcvanas években autóbaleset áldozata lett.

Képek az RTL Klub történelmi magazinműsorából, amelyben Thruránszky Évá is megszólalt[9]

Erzsébet 1959-ben került Sopronba, ahol nyugdíjazásáig a szanatórium röntgenasszisztense volt.[10]

A röntgenasszisztens 1967-ben[12]

Lakásul a szanatóriumban kapott egy általa „patkánylyuk”-nak titulált szobát, ahol 1989-ig (haláláig?) lakhatott. 1989 májusában érte a halál. Sopronban a Szent Mihály temetőben helyezték örök nyugalomra.

A korabeli sajtóban nevét többféleképpen emlegetik: Gaál Erzsébet, Turánszki Erzsébet, Turánszkyné, Thuránszky Erzsébet, Thuránszkyné Gál Erzsébet, Thuránszky Tihamérné Gaál Erzsébet, Thuránszky Gaál Edit (!)[11], és személyiségét is pont ilyen sokféleképpen, sőt el-
lentmondásosan mutatták be. Egy 1984-ben készült riport szitkozódó, elégedetlen, anyagi gondokkal küzdő, magányos nőként írja le, akinek nagyon fájt, hogy az Elnöki Tanácstól (csupán) ezer forint nyugdíjkiegészítést kapott.[12] Egy másik – 1986-ban készült – cikk a korra jellemző fellengzős stílusban így fogalmaz: „Boldog és büszke, mert huszonéves szépségét adományozhatta hazájának, népének, napjaink és a jövő nemzedékeinek. Élteti a tudat, hogy a szabadság róla formált alakja több, mint jelkép – valóság.”[3]

A Holopov cikkéhez készített portré

1974 áprilisában szovjet küldöttség járt a soproni szanatóriumban. A küldöttség egyik tagja az akkor hatvan éves Georgij Holopov (1919-1991) szovjet író örökítette meg a látogatás pillanatait, amelyet aztán valamennyi megyei lap közölt. „Amint az egyik folyosón mentünk, a

röntgenszobából egy szép, szobortermetű nő lépett ki fehér köpenyben. Valamennyien felfigyelünk rá. A nő felénk jött, és az orosz beszédet meghallva sorra megölelte küldöttségünk nőtagjait. A főorvos sietve megjegyezte: Ő a röntgentechnikusunk, Turánszki Erzsébet. Róla mintázta Kisfaludi Stróbl a pálmaágot tartó nő alakját. Most meg a mi asszonyaink kezdték ölelgetni Turánszki Erzsébetet. Felismerték őt! Így ismerkedtem meg, számomra is váratlanul, Turánszki Erzsébettel!... Aztán, amíg társaim megnézték a kezelőhelyiségeket, leültünk az ablak alatti padra, s beszélgettünk. Turánszki Erzsébet sokgyermekes családból való, korán megismerte a szűkséget és a bánatot. Sok rosszat átélt a fasiszta uralom és a német megszállás idején. Megpróbáltatások vártak rá az 1956-os ellenforradalom napjaiban is. Nem bocsátották meg neki, hogy modellt állt Kisfaludi Stróbl Zsigmondnak. Azzal fenyegették, hogy megölik. - Engem csak kővel dobáltak meg. többre nem szánták rá magukat, bronz hasonmásomra azonban már kötelet vetettek, megkísérelték ledönteni talapzatáról. De ehhez nem volt elég erejük!... Én ott óriási vagyok, 30 méter magas. A bronz Erzsébet szilárdan áll a lábán!”[13]

1980-ban egy nem mindennapi – Thuránszky Erzsébet által már 1965-óta szorgalmazott[4] – találkozást örökített meg a szovjet televízió. „A budapesti Gellérthegyen álló Szabadság-szobor két főalakja, a pálmaágot tartó nő és a szovjet katona modellje... sokmilliós közönség előtt, ünnepi műsorban ismét találkozott egymással a Sopronban élő Turánszki Erzsébet és Vasziliz Golovcov.”[14]

Turánszki Erzsébet és Vasziliz Golovcov találkozásának pillanatai 1980-ból[9]

1989 áprilisában egy megkeseredett asszony nyilatkozott a Reform című lapnak. „Jogcím nélküli lakáshasználat... A gyerekek kötelessége idős beteg anyjáról gondoskodni... Amennyiben nem veszi magához, kénytelenek leszünk szociális otthonba tenni. Hivatalos levél tartalmát idézi a címzett, Thuránszky Erzsébet, aki csak azért nem tudja megmutatni, mert széttépte, miután elolvasta dr. Szatmári Györgynek, a Soproni Állami Szanatórium megbízott igazgatójának személytelen hangvételű rövid „üzenetét”. Ebből az interjúban más szomorú részlettel is kiegészült ez a nem mindennapi életrajz. „Mindenki kapott az évtizedek alatt kitüntetést a szanatóriumban, csak én nem! „Adjon magának a kormány!” - mondogatták a főnökeim, de hát a kormány sem adott soha. Hány április 4-e telt el anélkül, hogy rólam, a munkámról megemlékeztek volna. Sokan köszönhetik nekem az életüket, a háború alatt éjjel-nappal ápoltam a sebesülteket. Fáradhatatlanul dolgoztam nyugdíjazásomig, annyira, hogy most ennek iszom a levét - sugárártalomban szenvedek. Még a háromévi háborús szolgálatot sem akarták beszámítani a nyugdíjamba! Egy falunak kellett kiállnia értem.

(Ezzel egy sokak által aláírt, 1975-ben Viszákön postára adott levél tartalmára utalt, melynek sajnos semmi hatása nem volt.) „Életmentő, gyógyító munkát végzett. Fáradságot nem ismerő, gyors, szinte sebészi beavatkozásai – orvos nem volt a faluban – emberek százait adta vissza az életnek néhány év alatt. Ezért kérjük az illetékesektől, hogy utólag Thuránszkyné Gaál Erzsébetnek számítsák be ezt az időt a nyugdíjába.” A nyugdíjamból sem fickándozhatok. Ingyen vasúti jegyem ugyan van, az is csak hat-hét éve. Faluvégi, a volt pénzügyminiszter adta, merthogy megtudta, én vagyok a szobor. Mindenütt a világon megbecsülik az ilyen különleges modelleket. A New York-i szabadságszobor modellje például életjáradékot kapott, „történelmi nővérem”, ahogy bennünket elneveztek, Maria Grisinszkaja Mihajlovna, a leningrádi temető híres „Édes haza” szoboralakja pedig rengeteg kitüntetésben részesült.” [15]

A kép 1986-ban jelent meg a Magyar Hírlap mellékletében

Egy hónappal később a Magyar Hírlap már a halálhíréről tudósított. „Szomorú hír jött Sopronból: meghalt Thuránszkyné Gaál Erzsébet. A fél ország ismerte, egykoron újságcikkek, rádióriportok, tévé felvételek tucatjai készültek az ő „főszereplésével”, kötetnyit írtak róla mindenekelőtt szovjet újságírók. Thuránszky Erzsébet, az Őrségből származott kórházi nővér a Gellért-hegyi Felszabadulás emlékmű főalakjának, a palmaágot tartó géniusznak a modellje volt...”[16]

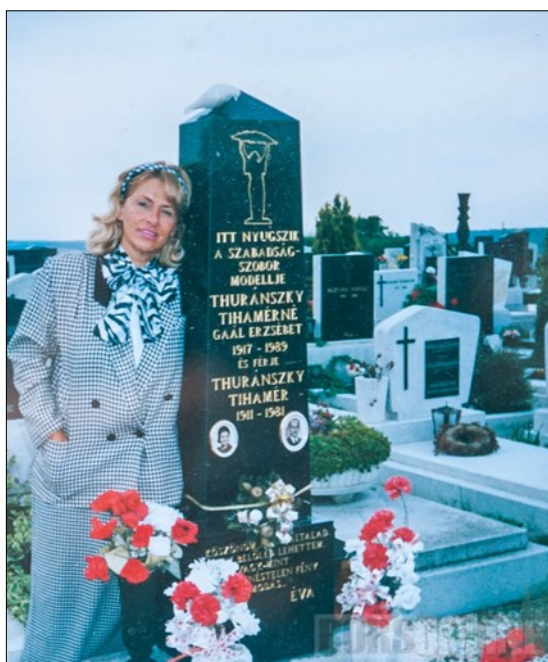
A soproni temetőben található síremlékének felirata:

„Itt nyugszik
a Szabadság-szobor modellje
Thuránszky Tihamérné Gaál Erzsébet (1917-1989)
és férje Thuránszky Tihamér (1911-1981)”

1993-ban lánya, Thuránszky Éva festőművész a Szabadság-szobor védelme Alapítvány létrehozásával kívánt édesanyja emlékének áldozni és hozzájárulni a köztiszteletben álló műalkotás megóvásához.[17]

Források

- [1] Köznevelés. 2. 18. 27.
- [2] <http://mek.oszk.hu/01300/01340/html/fond09.htm>
- [3] Megszólal a modell: A Gellért-hegyi Génius. Magyar Hírlap melléklete, 1986. 19. 79. 1.
- [4] Emlékmű a Duna fölött. Lányok, Asszonyok, 1965. 21. 4. 16-17.
- [5] Thuránszky É.: Az én anyám a Szabadság-szobor. <https://www.borsonline.hu/aktualis/eva-az-en-anyam-a-szabadsag-szobor/105817> [2021. 08. 30]
- [6] Kovács I.: A géniusz modellje. Dunántúli Napló, 1975. 32. 125. 3.
- [7] Pál J.: A Szabadság-szobor modellje volt. Az Érem. 2012. 68. 2. 47-49.
- [8] Grafikus lett a magyar Szabadság-szobor lánya. <https://www.blikk.hu/sztarvilag/grafikus-lett-a-magyar-szabadsag-szobor-lanya/z39gjj4> [2021. 08. 30.]
- [9] XXI. század az RTL Klub hetente jelentkező történelmi magazinműsora, ahol a legendák velünk élnek. <https://nava.hu/id/595616/> [2021. 09. 14.]
- [10] Ki emlékszik Gaál Erzsébetre? Nyugati Kapu. 2000. 2. 43. 7.
- [11] Csordás L.: Átlényegült hölgy mázsás pálmaággal. Népszabadság. Budapest melléklet. 2002. ápr. 04. 44.
- [12] Asszony pálmaággal. Képes Újság, 1967. 8. 13. 6.
- [13] Holopov, G.: Ballada a gellérthegyi emlékműről. Tolna Megyei Népújság, 1974. 24. 79. 9.
- [14] Érdekes találkozás. Észak-Magyarország, 1980. 36. 263. 5.
- [15] Temesi L.: „A Gellért-hegyről sose fogok nyugdíjba menni”. Reform, 1989. 2. 13. 11.
- [16] Kovács I.: Meghalt a modell. Magyar Hírlap, 1989. 22. 111. 7.
- [17] Alapítvány született a Szabadság-szobor védelméért. Kisalföld. 1993. 48. 107. 7.

Thuránszky Éva Sopronban a szülei síremlékénél[5]

Therapets

AR alkalmazás a mentális betegséggel küzdők életminőségének javítására

Közreadja: Orvos Nagy Hanna

E-mail: orvosnagyhanna@gmail.com

A 2020-ban 140. évfordulóját ünneplő Moholy-Nagy Művészeti Egyetem (MOME) alapítása óta kulcsszereplő a magyarországi designélet kialakításában és a hazai alkotói, tervezői kultúrában. A 7-10. osztályosok számára kiírt „Ugrás a jövőbe” című online alkotópályázatára 2021. március 14-ig várták a jelentkezőket. Ezzel kívánták megszólítani a magyarországi és határon túli tanulókat és tanáraikat/felnőtt segítőiket. A feladat: tárgyak, szolgáltatások, alkalmazások által bemutatni a jövő világát saját elképzelésük szerint. *„Legyen szó akár rajzról, kisfilmről, fotókról, írásról vagy 3D makettekről, a MOME nyitott az iskolai élethez és a szünidőhöz kapcsolódó, jövőről szóló kreatív ötletekre. A cél megmutatni: csak egy jó gondolat kérdése és bárkiből lehet designer vagy jövőkutató!”*

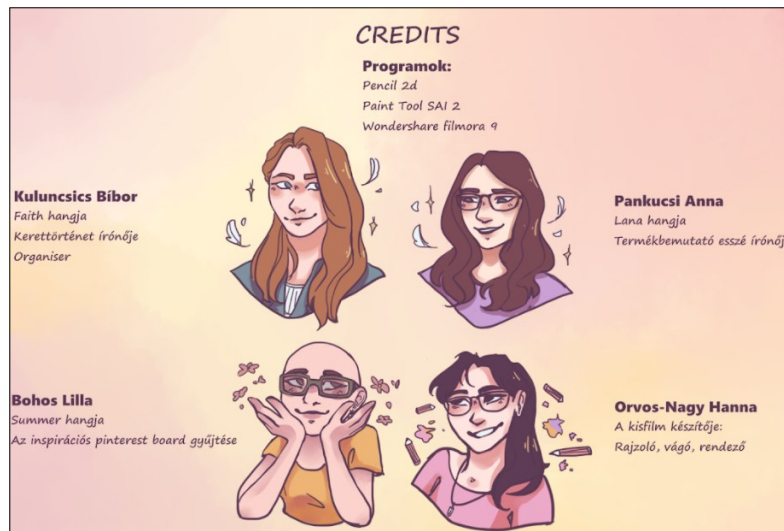
A pályázati eredményekről a MOME honlapjáról lehetett tájékozódni. *„Második helyezett a VR Innovators Radnóti Miklós Gimnáziumban tanuló, 10.-esekből álló négyfős csapat lett. Therapets néven olyan AR* alkalmazást tervezett, amely a mentális betegséggel, például depresszióval, anorexiával, különböző függőségekkel küzdők életminőségét javítaná. Az app a pszichológus munkáját kiegészítve két eszközön, a fülhallgatón és a kontaktlencsén működne, a beteg állapotát nem csak monitorozná, de közbe is lépne akár terápiás zenék lejátszásával, vagy az érzékek befolyásolásával. MOME-mentorok: Gulyás Sára, textil- és divattervező, Jakabfi-Kovács Boglárka, építész.”* Az alábbiakban, már az alkotóké a szó:

A Therapets bemutatása

Maga az ötlet a MOME "Ugrás a Jövőbe!" pályázatára született meg, aminek az első fordulójára áprilisban került sor, majd májusban értesültünk, hogy továbbjutottunk. A második körben volt lehetőségünk szakemberekkel konzultálni, és a csapat kapott két MOME-mentort, Jakabfi-Kovács Boglárkát (doktori iskola), és Gulyás Sárát (innovációs központ), akik segítettek a termékünket fejleszteni, és összeállítani egy prezentációt, amit utána bemutatunk júniusban a zsűrinek, és az érdeklődőknek, és amivel aztán második helyezést értünk el.

Csapatunk

Csapatunkat Bohos Lilla, Kuluncsics Bíbor, Orvos-Nagy Hanna és Pankucsi Anna alkotja. Jelenleg mindannyian az ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnáziumban vagyunk tizenegyedikes tanulók. Ugyan már sok éve jó barátok vagyunk, csapatban még nem dolgoztunk együtt. Ám hamar kiderült, hogy az eltérő erősségeinknek hála könnyedén fel tudjuk osztani a munkát egymás között.

A csapat

A termék célja

A Therapets programot sokszor hasonlítjuk a vakvezető kutyákhoz, mert azért hoztuk létre ezt a szolgáltatást, hogy a mentális betegségekkel élőket a mindennapi feladataik elvégzésében segítsük, illetve megkönnyítsük a kezelésüket. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy nem helyettesíti semmilyen módon a pszichológus, pszichiáter munkáját, egyszerűen csak könnyebbé teszi a terápiát, esetleg a gyógyszeradagolást, és biztonságosan tudja kezelni a vészhelyzeteket.

Továbbá az eszközt csak diagnózissal együtt lehet igényelni, nem elérhető az átlagember számára, ezzel szeretnénk elkerülni azt, hogy egy egyszerű háziállat váljon belőle.

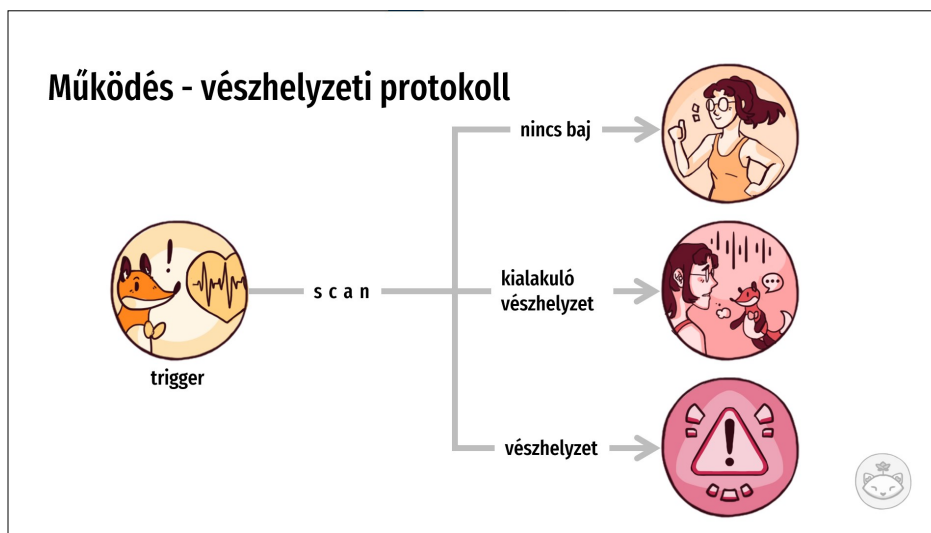

Summer a depressziósokat segítő pingvin éppen a többi betegséget könnyítő barátait mutatja be

Mi is az a Therapets?

A Therapets egy olyan eszközcsomag és egyben szolgáltatás, amelynek célja a mentális betegségekkel élők mindennapjainak a megkönnyítése. Alapját egy mesterséges intelligencia képezi, melynek vizuális vetülete egy megnyugtató és aranyos kinézetű állat avatar. Ő lép

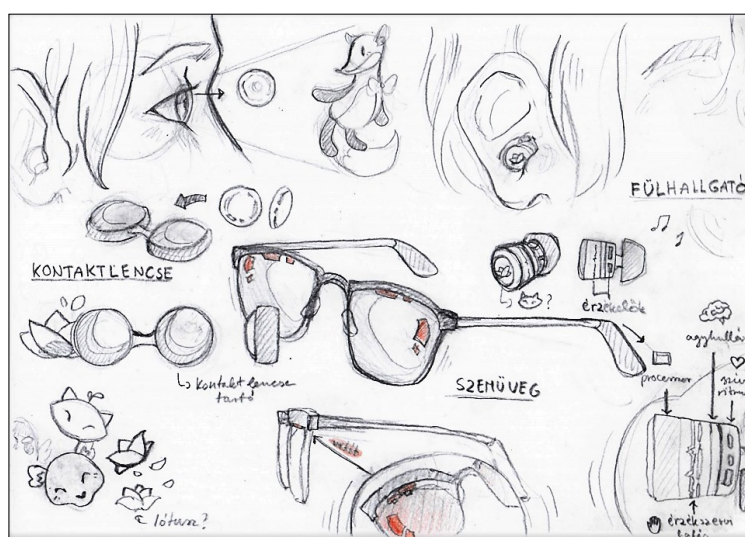
kapcsolatba a felhasználóval, amennyiben szükséges. Ezenkívül része egy szemüveg vagy kontaktlencse, illetve egy fülhallgató, melyeken keresztül működhetnek a szenzorok, illetve az AI-lal való kommunikáció. Ez utóbbi két esetben fordulhat elő: akkor, ha a felhasználóról úgy ítéli meg, hogy vészhelyzetben van, vagy ha a felhasználó előre beprogramozott trigger gondolattal szólítja.

Működés

A szemüveg

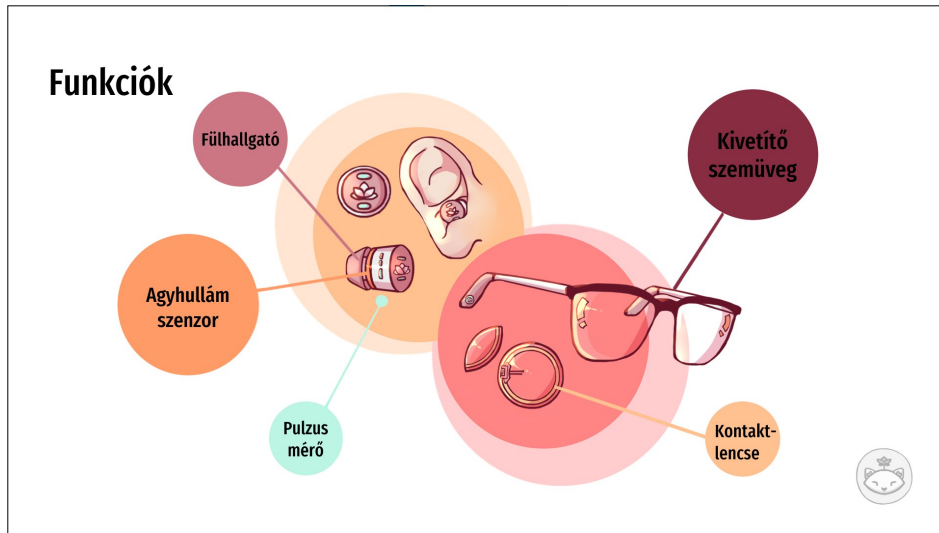
Az egyik eszköz, melyen keresztül a Therapets működik a digitális szemüveg vagy kontaktlencse. Ezek lencséje egy apró kamerát tartalmaz, mely segítségével az AI szükség esetén végezhet digitális képfeldolgozást, emellett pedig a felületének belsejére vetül ki az avatar képe. A kisállat többféle kinézetben is elérhető, melyek közül a felhasználó kedvére választhat. Ezek a háromdimenziós modellek úgy lennének megalkotva, hogy minél megnyugtatóbb és barátságosabb külsőt kapjanak, illetve természetes megjelenésük legyen.

A fülhallgató

A fülhallgatóban bioszenzorok találhatóak, amelyeken keresztül a páciens fizikai- és lelkiállapota is monitorozható. Ezek közé egy agyhullámszenzor és egy szívritmusmérő tartozik. Az

előbbi a drasztikusabb hangulati változásokat és előre beprogramozott triggergondolatokat figyeli. Hasonló technológiával készülne, mint a már ma is létező Muse headband és a Neurocity által fejlesztett Notion 2. A szívritmusmérő figyeli a felhasználó pulzusát, melyet az AI az előzetes, páciensre jellemző adatokkal egyeztet össze.

A mesterséges intelligencia

Az AI többek között többlépcsős szkennelés használatával működik. Ez röviden annyit takar, hogy amennyiben a fülhallgatóban található egyik szenzor (általában a szívritmusmérő) az átlagoshoz képest kiugró értéket érzékel, azonnal jelez. A mesterséges intelligencia ekkor további szkennelést végez, melynek három lehetséges kimenetele fordulhat elő. Első eset: nincs vészhelyzet. A páciens kiugró értékét nem mentális rosszullét (például pánikroham, epizód) váltotta ki, hanem mindennapos helyzet (például sporttevékenység). Ilyenkor a mesterséges intelligencia visszahúzódik, és a következő trigger fellépéséig nem cselekszik. Második eshetőség: a kiugró értéket kialakulóban lévő vészhelyzet okozta elő. Ebben az esetben a Therapet megjelenik a lencsén és kommunikációs üzemmódba lép; megbeszéli a felhasználóval a további lépéseket, hogyan szeretné, hogy segítsen az adott helyzetben (például megnyugtató zenét játszik le). A harmadik lehetőség pedig a már jelenleg zajló vészhelyzet. Ekkor nem jelenik meg az avatar, hanem azonnal értesíti a központot, valamint igyekszik a beteg személyiségéhez igazodva a lehető legjobb módon megnyugtani őt.

Felhasználói élmény

A Therapets igénylése, mint már említettük, csak diagnózissal lehetséges, és használatát megelőzi egy háromnapos "összeszokás", ami a therapets központban történik, itt a mesterséges intelligencia elkezd megtanulni a páciens szokásait, betegségének jellemzőit, és mindezt egy monitorozható környezetben végzi. Ez a folyamat még egy hétig a páciens mindennapi környezetében folytatódik, amikor még intenzívebben ellenőrzik a Therapetet, mint a használati időszakban.

Miután a mesterséges intelligencia egy bizonyos szinten ráhangolódott a felhasználóra, lehet rendeltetésszerűen használni. Ilyenkor a páciens elviszi magával, amikor pszichológushoz megy, aki biztonságos módon meg tudja nézni a számára fontos adatokat, amit az előző vizit óta összegyűjtött.

Különböző betegségek kezelése

Azért érezzük fontosnak egy mesterséges intelligencia használatát egy előre programozott alkalmazással szemben, mert így hatékonyabban tudja ellátni a páciensek különféle tünete-gyűtteit. Ezzel a megoldással nem csak bizonyos betegségeknek megfelelő programokat ötvözzünk, hanem egy teljesen személyre szabott szolgáltatást nyújtunk.

Adatvédelem

Sokat foglalkoztunk az adatvédelem kérdésével, mert ez egy elég személyes témakör, és úgy gondoljuk előálltunk a lehető legbiztonságosabb megoldással:

A két eszköz egy zárt rendszerben működik, nem kapcsolódik az internethez. GPS jelet kibocsát, mert vészhelyzetekben nagyon hasznos lehet a gyors helymeghatározás, ám a páciens helyadataihoz nem férhet hozzá senki a beleegyezése nélkül.

A konzultációk idején a pszichológus hozzáférhet az eszközön tárolt adatokhoz, korlátozott mennyiségben (pl.: pánikrohamok száma, disszociatív epizódok száma...stb.).

Lezárás

A projektmunka elkészítése során egy terapeutával, egy bioszenzorokkal, illetve egy mesterséges intelligenciával foglalkozó szakemberrel is egyeztettünk. Nekik külön köszönjük a hozzájárulásukat! Reményeink szerint ez a projekt többé is válhatna pusztán ötletnél. Hatalmas öröm lenne számunkra, ha megvalósulna, hiszen rengeteg ember életét tehetné jobbá, mindennapjaikat élhetőbbé és nyugodtabbá.

* Az AR az angol augmented reality szavak rövidítése, jelentése: kiterjesztett valóság. A kiterjesztett valóság a valódi világ és a virtuális tér összemosásából jön létre. Ez a virtuális valóságnál bonyolultabb technika, mivel nem csak előre el kell készíteni egy elképzelt teret, hanem ez a technológia a valódi környezetben ad virtuális elemeket. Forrás: Mi a fene az az AR? https://szamitastechnikarol.blog.hu/2017/07/09/mi_a_fene_az_az_ar [2021.09.09.]

Kiadványunk – tényekben, számokban

Gacsályi Tölgyesi Ágnes

g.tolgyag@gmail.com

Rendszeres és figyelmes olvasóink idén eddig megjelent számainkban már találkozhattak kibővített Szerzői Útmutatónkkal, amelyben felsoroljuk az Orvosi Könyvtárak időről időre használt rovatait és azok röviden megfogalmazott tartalmát. Tesszük ezt azért, hogy közelebb hozzuk olvasóinkhoz – és leendő íróinkhoz! – ezeket a tartalmakat, hogy bátorságot, ihletet meríthessenek belőlük és végül „tollat ragadva” szerzőkként kerüljenek fel kiadványunk oldalaira.

Sokan nem rendelkezünk tudományos fokozattal, legtöbben nem végzünk kutatómunkát, nem készítünk nagy tanulmányokat szakmai vagy történeti témakörökben, de valamennyiünknek vannak mindennapjai! Mindennapi események, tapasztalatok, ötletek, felismerések, élmények, amelyek sokszínű rovataink valamelyikébe biztosan beleillenek – csak meg kell írni valakinek őket!

Rovataink „profiljának” bemutatásával erre biztatjuk minden kollégánkat. Amikor egy szakmai, vagy akár egy művészeti eseményen járnak, egy továbbképzésen vesznek részt, vagy egy érdekes témával, megoldással találkoznak napi munkájuk során, kérjük, osszák meg szövetségünk tagjaival! Online kiadványunk remek platform erre, hiszen minden kollégánk könnyen hozzáfér a világhálón az Orvosi Könyvtárak negyedévente felkerülő friss számaihoz, valamint tallózhat annak archívumában.

Természetesen nem várunk mindenkitől hosszú tanulmányokat, egy rövid híradással is színesíthetik kiadványunkat, számos rovatunk ad teret ilyen írásoknak. Erre hoztuk létre például az Innen-onnan, Érdekességek, Beszámolók, Képzés, Továbbképzés, vagy Kiállítás rovatunkat. Ha valaki egy frappáns ötlettel találkozik, amely segíti például szakmánk presztízsét, arra ott az Ötlebtöze rovatunk. De találtunk helyet művész vénájú kollégáink bemutatására is a Lélekhúrok-ban. Már annyi is elég, ha az, aki ismer ilyen kollégát, eljuttatja a hírt szerkesztőségünkbe és mi megkeressük az illetőt. Az évfordulók, ünnepi események, vagy könyvtárosaink kitüntetései, nagynevű elődeink, vagy köztünk élő érdekes egyéniségek bemutatása is helyet kap rovataink között. Biztosan élnek/éltek tagkönyvtárainkban ilyen egyéniségek, akik életpályájuk okán megérdemlik, hogy megemlékezzünk róluk. De ehhez szükségünk van a segítségetekre! Jelezzétek nekünk, hogy van mondanivalótok!

Látható, hogy a Szerzői Útmutatóban felsorolt rovataink tükröt tartanak szakkönyvtáros társadalmunk színes, tartalmas életének, csak látni és láttatni kell bennük magunkat, ettől lesz értékes és igazán nekünk/rólunk szóló a kiadványunk.

Immár hat éve, hogy dr. Gracza Tündével, és négy éve, hogy Pogányné dr. Rózsa Gabriellával közösen munkálkodva gondozzuk, szerkesztjük kiadványunkat. Úgy gondolom, érdemes és hasznos egy kicsit visszatekinteni, kívülről is rálátni szerkesztői tevékenységünkre, némi statisztikát is használva elemezni, hogy jó-e az irány, amerre tartunk. A 49. oldalon elhelyezett táblázat egészen egyszerűen, mindössze három adatsortot összevetve kínál következtetéseket számunkra.

Amikor 2015-ben – a 2. számtól kezdve – felkérést kaptunk folyóiratunk szerkesztésére, mindössze négy rovatot „örököltünk”. A következő (2015/3) számunkban ezt mindjárt tízre bővítettük, hiszen a gazdag tartalom felkínálta azokat, de 7-9 – sőt, esetenként sokkal több – rovatot a következőkben is mindig sikerült megtölteni, ahogy a táblázatból is látható.

A terjedelmi adatokat nézve nem egyértelmű az összefüggés a rovatok és az oldalak száma között, hiszen voltak olyan lapszámaink, ahol azonos rovatszám mellett nagyon eltérő oldal-számok jelentek meg. Jó példa erre a 2015.4. és a 2018.1. szám összevetése, mindkettő nyolc rovatban, de előbbi 40, utóbbi 88 oldal terjedelemben jelent meg. Ennek magyarázata lehet pl., hogy a megjelenő számaink értékét nagyban emelő eredeti közlemények – jellegüknél fogva – mindig nagyobb terjedelmet képviselnek. Ez a tény is alátámasztja állításunkat, miszerint egy színes, tartalmas kiadványt nem lehet száraz adatok alapján megítélni.

Ha mégis hat éves szerkesztői munkánk számadatait elemezzük, voltak pozitív és negatív „leg”-ek, különböző kategóriákban. Rovatok számát tekintve a 2017/2. számunk vezet (14), a terjedelmi csúcstól ugyanezen év 4. száma hozta (108), ráadásul egy másik maximumot is tartva – szerzőink számát illetően (21).

A szerény összegzés – amely talán nem is egészen pontos – jól tükrözi hat éve folytatott szerkesztői munkánk folyamatát, azt a törekvést, hogy minél tartalmasabb, informatívabb, egyben olvasmányos kiadványt kínáljunk negyedévente szövetségünk tagjainak.

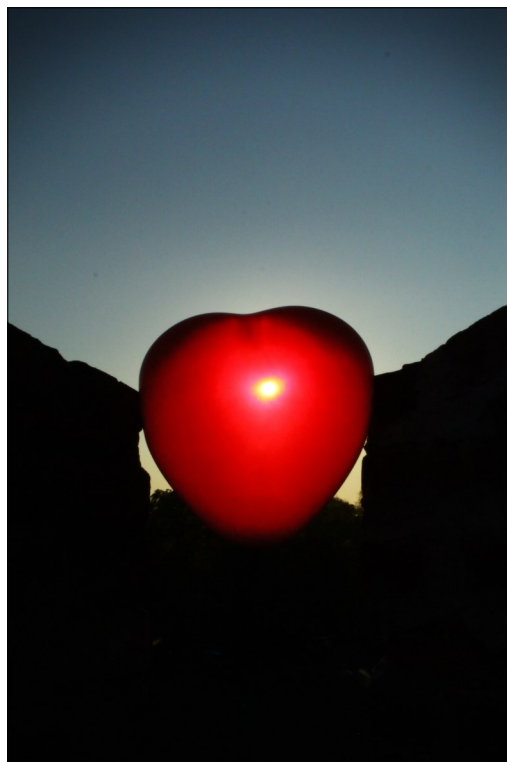
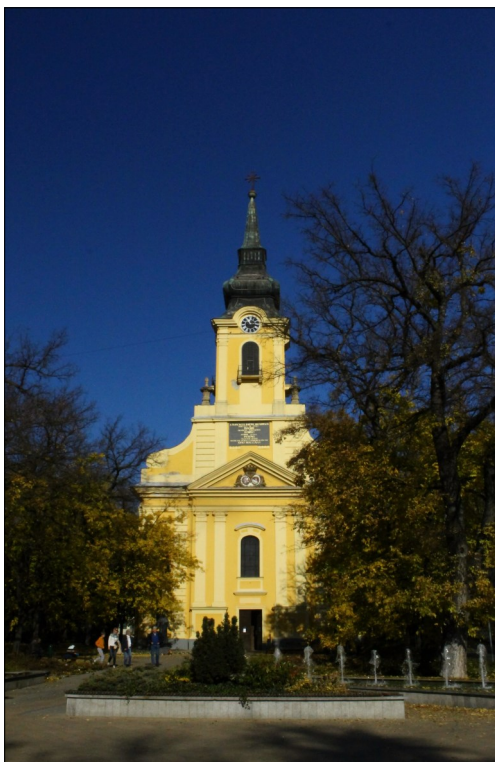
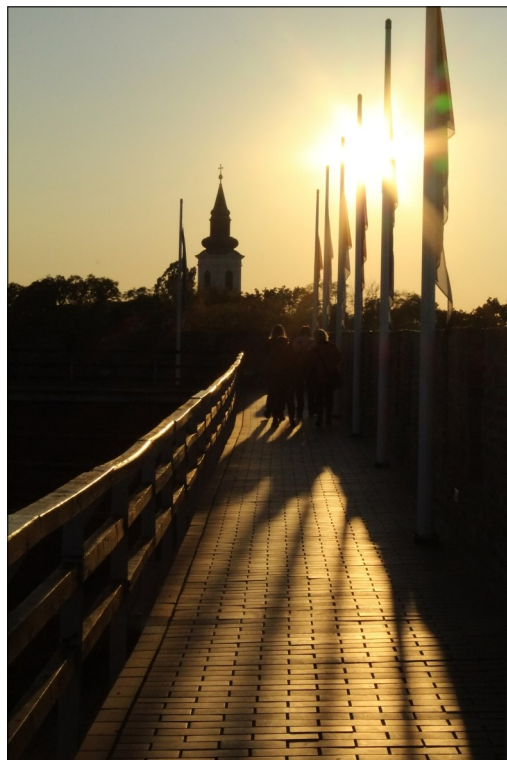
Az eddig szerkesztésünkben megjelent 27 szám adatai stabilitást tükröznek a kiragadott három adatsort tekintetében, de mi többet szeretnénk! A technikai munkát mindenkor vállaljuk, de a tartalomhoz Ti is kelletek! Hiszen a legfontosabb cél, hogy híreket kapjunk Tőletek, melyeket megoszthatunk szövetségünk tagjaival, hogy „képben legyünk”, hogy fejlődjünk, hogy túléljünk – és nem utolsósorban élvezzük hivatásunk mindennapjait!

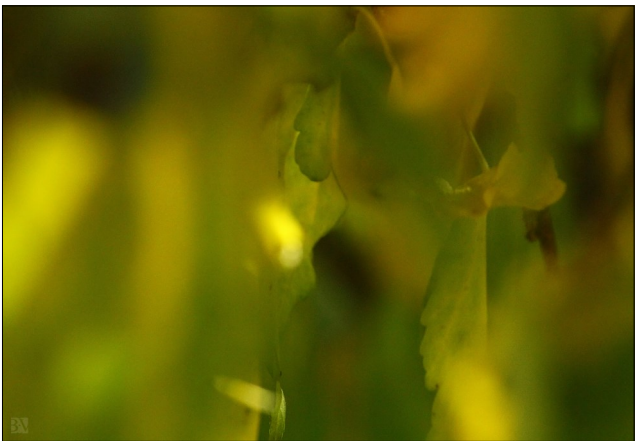
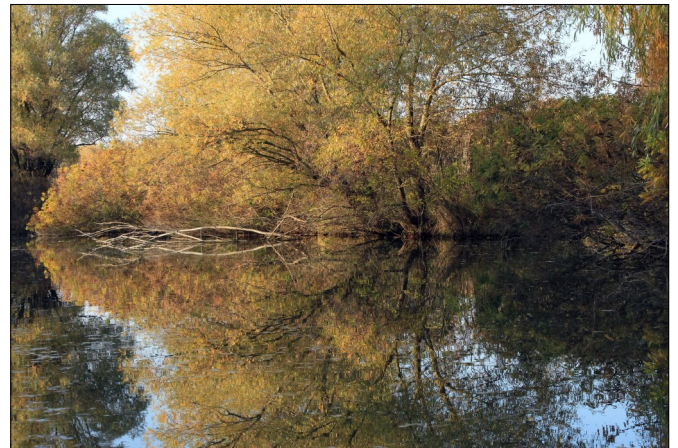
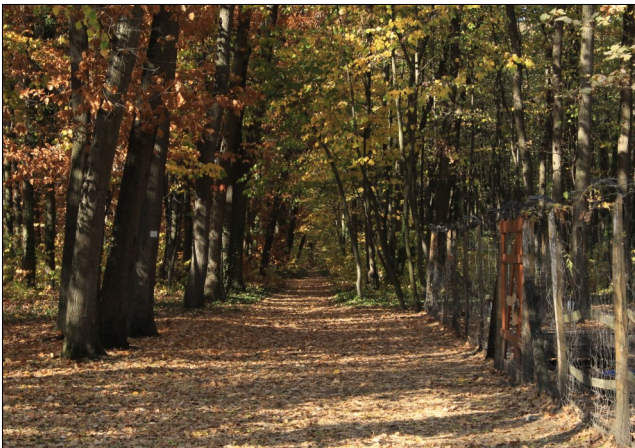
MEGJELENÉS	ROVATOK SZÁMA	TERJEDELEM	SZERZŐK SZÁMA
2015. 2. sz.	4	53	7
2015. 3. sz.	10	51	10
2015. 4. sz.	8	40	10
2016. 1. sz.	8	48	13
2016. 2. sz.	9	52	8
2016. 3. sz.	7	54	12
2016. 4. sz.	11	52	13
2016. Különszám	3	63	10
2017. 1. sz.	8	60	11
2017. 2. sz.	14	90	17
2017. 3. sz.	12	104	13
2017. 4. sz.	12	108	21
2018. 1. sz.	8	88	14
2018. 2. sz.	7	65	9
2018. 3. sz.	7	73	12
2018. 4. sz.	9	73	9
2019. 1. sz.	10	59	11
2019. 2. sz.	12	81	19
2019. 3. sz.	10	85	18
2019. 4. sz.	8	53	8
2020. 1. sz.	7	57	16
2020. 2. sz.	8	57	10
2020. 3. sz.	8	75	14
2020. 4. sz.	8	83	10
2021. 1. sz.	8	55	9
2021. 2. sz.	7	75	10
2021. 3. sz.	8	64	9
Összesen: 27 szám	231	1818	323
Átlag	8,5	67,3	11,9

Gyulára „lassan beszökött az Ősz”

Fotókat készítette: Brátán Vera

E-mail: bratan.vera@okfo.gov.hu

Régi karácsonyok a pécsi orvoskari könyvtárban
A fotókat készítették a Pekár Könyvtár munkatársai

E-mail: tunde.gracza@aok.pte.hu

Kedves leendő Szerzőink! Az Orvosi Könyvtárak rovatainak, és azok röviden megfogalmazott tartalmainak alábbi felsorolásával szeretnénk biztatni Önöket arra, hogy ha van mondanivalójuk, osszák meg velünk!

Előre is köszönjük: Szerkesztők

- **HÍREK / NEWS** – Rövid tudósítások a könyvtárüggyel, egészségüggyel, kórházüggyel, stb. kapcsolatos újdonságokról.
- **MOKSZ / HMLA** – Cikkek a MOKSZ egészét érintő általános kérdésekről.
- **ESEMÉNYEK / EVENTS** – Általános tudósítások a MOKSZ szervezte rendezvényekről.
- **HONLAP / HOMEPAGE** – A MOKSZ honlapjának érdekességeiről, újdonságairól.
- **KÉPZÉS, TOVÁBBKÉPZÉS / EDUCATION, TRAINING** – Általános tudósítás a MOKSZ szervezte képzésekről, továbbképzésekről.
- **BESZÁMOLÓK / REPORTS** – Tudósítások szakmai eseményekről.
- **KIÁLLÍTÁSOK / EXHIBITIONS** – Beszámolók a MOKSZ tagjai által készített kiállításokról, vagy más – egészségüggyel, vagy könyvtárral kapcsolatos – kiállításról.
- **TUDOMÁNYMETRIA / SCIENCE METRICS** – Újdonságok a tudománymetria témaköréből.
- **EREDETI KÖZLEMÉNYEK / ORIGINAL ARTICLES** – A szerzők által elért új tudományos eredményekről szóló közlemények.
- **ÖSSZEFOGLALÓ KÖZLEMÉNYEK / REVIEW ARTICLES** – Egy adott kutatás (kutatási irányzat) által elért kutatási eredmények összefoglalása.
- **REFERÁTUMOK /REVIEWS** – Tartalmi ismertetés cikkekről, művekről, az eredeti szerző eredményeinek, érveinek bemutatásával.
- **INNEN-ONNAN / FORM HERE AND THERE** – Közérdeklődésre számot tartó projektek/jelenségek/események az orvosi könyvtárak illetve az egészségügy, orvostudomány életéből.
- **ÉRDEKESSÉGEK / CURIOSITIES** – Könyvtárakkal, könyvtárosokkal, tudományterületekkel kapcsolatos, egyedi nézőpontból összeállított írások.
- **ELMONDOM HÁT MINDENKINEK / SO I WILL TELL IT EVERYONE** – Lehetőség az elszánt, nyitott, bátor munkatársak számára, hogy véleményüket, gondolatukat, hozzáállásukat a világ dolgaihoz megoszthassák.
- **ÉVFORDULÓK / ANNIVERSARIES** – Projektek/jelenségek/események/híres emberek/könyvtárosok jubileumai az orvosi könyvtárak illetve az egészségügy, orvostudomány életéből.
- **KÖZTÜNK ÉLNEK / LIVING AMONG US** – A környezetünkben élő érdekes emberekről, orvosi/egészségügyi vonatkozású személyekről szóló riportok, tudósítások.
- **ELŐDEINK / PREDECESSORS** – Már nem dolgozó, vagy már nem élő könyvtárosaink életútjairól szóló emlékek.
- **LÉLEK-HÚROK / SOUL STRINGS** – Tudósítások a művész vénával rendelkező, köztünk élő orvosi könyvtárosokról.
- **ÖTLETBÖRZE / BRAINSTORMING** – Trükkök, könyvtári jógyakorlatok bemutatása, amelyek segítenek túlélni, fejlődni.
- **NÉVJEGY / CARDS** – Bemutatók a MOKSZ könyvtárak munkatársai számára.
- **NEKROLÓG / NECROLOGY** – A valaha MOKSZ tagkönyvtárban dolgozó elhunyt munkatársaink életútjáról szóló emlékezés.
- **ÜNNEPI GONDOLATOK / FESTIVE THOUGHTS** – Az éppen aktuális ünneppel kapcsolatos írások.

A folyóirat célja:

Az Orvosi Könyvtárak folyóirat célja aktuális orvosi könyvtárosi, könyvtárszakmai és egészségügyi témájú információk közlése. Ezen belül megjelentet eredeti és összefoglaló közleményeket, beszámolókat, híradást ad szakmai képzési lehetőségekről, úti jelentéseket, MOKSZ tagkönyvtárakat érintő híreket közöl, valamint az orvos és könyvtáros szakma képző intézményeinek hallgatói számára publikálási lehetőséget biztosít, közli a hallgatók írásait, illetve azok kivonatát. A kéziratok elbírálásának, illetve elfogadásának joga a szerkesztőséget illeti. Az eredeti közlemények elbírálása peer-review rendszerben történik.

Kéziratok beküldése:

A kéziratokat a szerkesztőség a gracza.tunde@lib.pte.hu e-mail címen fogadja. Az eredeti közlemények Orvosi Könyvtárakban való publikálásának feltétele, hogy a cikk korábban még nem jelent meg és az Orvosi Könyvtárakhoz való benyújtással egy időben máshova még nem került beadásra, valamint a kézirat benyújtását valamennyi szerző jóváhagyta és a közlemény a Helsinki deklaráció (1975, revízió 2008) előírásainak megfelel.

Az eredeti közlemények szerkezete:

A címdoldalon magyar és angol nyelvű cím, szerző(k) neve és munkahelye(i) (a szerző neve mellett felső indexszel jelölve); magyar és angol nyelvű összefoglaló max. 80-80 szó terjedelemben, megfogalmazásában a közlemény lényegét megragadó és annak szerkezetét követő; magyar és angol nyelvű kulcsszavak (max. 4-4); rövidítések jegyzéke (angol nyelvű rövidítések lehetőség szerinti lefordításával); szöveg (bevezetés, cél, módszer, eredmények, discussio/megbeszélés); irodalomjegyzék (Vancouver stílus); táblázatok, ábrák; táblázatok és ábrák jegyzéke; levelező szerző elérhetősége.

A folyóiratban megjelent közlemények a Creative Commons 4.0 nemzetközi licenc feltételeinek megfelelően használhatók fel. (<https://creativecommons.org/>)

A Szerkesztőség címe: 7624 Pécs, Szigeti út 12.

A megjelent közlemények tartalmáért a szerzők felelnek.

For the content of the articles the authors are responsible.

Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének
negyedévenként megjelenő hivatalos lapja
ISSN 2061-036X (Nyomtatott)
ISSN 2061-0378 (Online)
Honlap: <http://mokszo.org>
Facebook: <https://www.facebook.com/orvosikvtarak>
Kiadja: A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége
1125 Budapest, Diós árok 3.
Tel: +36 30 5888203
Felelős kiadó: Szluka Péter
Felelős szerkesztő: Dr. Gracza Tünde
Szerkesztőbizottság:
Dr. Gracza Tünde
E-mail: gracza.tunde@lib.pte.hu
Gacsályi Tölgyesi Ágnes
E-mail: g.tolgyag@gmail.com
Pogányné Dr. Rózsa Gabriella
E-mail: prg1971.05.29@gmail.com
Szerkesztőség címe:
7624 Pécs, Szigeti út 12.
E-mail: gracza.tunde@lib.pte.hu
Adószám: 18230082-1-42
Nyomtatásban megjelenik 50 példányban
DOI: 10.18424/OK.2021.4

